Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

...гэмнай 1921 оной ...брийн 21-һээ гарана | № 222 (13711) | 1974 оной сентябриин 21, суббото | Сэн 2 мүнгэн

ТООГ ДЭЭРЭЭ ХОЁР-ГУРБАН ХАЛААНДА ХҮДЭЛЖЭ, ...РЯА ХУДАЛДАЛГАЯА, ҮРЭҺЭ СЭБЭРЛЭЛГЭЕЭ ХУРДАДХАЯ

...УЖАРТЫН ТАРЯАЛАН ДЭЭРЭ

...тын аймагай «Дружба» ... жэл 6050 гектарай ...хуряажа, 18.000 цент... ...ниисэ гүрэндөө худал... ...социалис уялгатай юм. ...колхозой таряашад, ме... ...рнууд габшагай һай... ...жаллажа, мүнөө дээрээ ...а гаран центнер шэ... ...гүрэнэй амбаарта оруу... ...айна. Гектар бүриһөө ...ргээр 10,3 центнер ур... ...һана.

...а хуряалга дээрэ ажа... ...ролойн отделени түрүү ...абана. Энэ отделениин ...стан Хужарта гэжэ га... ...айдаг юм. Тус отделе... ...таряашад 1431 гектар ..., 400 гектар обёос, 120 ...горох байгша ондо та... ...айгаа. Тиин мүнөө дээ... ...һоной тоог дээрэ 9000 ...тариан ороод байна. От... ...н таряашад 5000 цент... ...һо гүрэндэ тушааха ...й юм. Харин мүнөө дээ... ...0 центнер тариан гүрэ... ...барта оруулагданхай.

...а хуряалгада отделе... ...ряашад, механизатор... ...рэнһээ бэлдээ. Хуряал... ...ника заһабарилгын ...деленин тракторна ...бригадир Дашижап ...ич Гумпыловай удари... ...ро эмхитэйгээр, һайн ...гаар үнгэрһэн юм. ...густын 18-һаа таряа ...н хаһын эхилхэдэ, ...гдаһан 10 комбайн ...арахаар бэлэн болоод ...һэн.

...дэһөө колхоздо туһал... ...жэ худэлмэришэдэй, ...үүдэй хамтын байра ...түхеэрэгдэһэн юм. Тэ... ...ол бариха, ажалай ...амарха тухай ехэ ан... ...харуулагдана.

...ой станай улаан бу... ...мбайнернуудай ажалай ...үдэр бүри гаргагдажа ...Тэндэнь бүхы колхо... ...деленин таряашадай социалис уялганууд, социалис мүрысөөнэй гурим бэшэгдэнхэй. Гадна улаан буландаа таряашад, механизаторнууд шэнэ газетэ уншаха, телевизор хараха арга боломжотой. Эдэ бүхы ажал отделениин тоо бүридхэгшэ, таряа хуряалгын үедэ полевой стан дээрэ эмхидхэгдэһэн саг зуурын партийна бүлэгэй ударидагша Бато-Цырен Будаевич Хойлоков ябуулжа байдаг.

Таряа хуряалгын түрүүшын үдэрһөө залуу комбайнер Владимир Батомункуев отделени соогоо эрхимлэнэ. Энэ нүхэр хамтадаа 5000 центнер ороохо хуряаха уялгатай. Мүнөө дээрээ 3000 центнер ороохо ажалай 13 үдэр соо суглуулаад байна.

— Абаһан уялгаяа дүүргэхэ арга боломжотойб, — гээд Владимир хөөрэнэ. — Теэд һүүлэй едэ хура бороо орожо, ажалдамнай ехэхэн һаад ушаруулаа. Сагай уларилай һайн байгаа һаа, таряа хуряалгаяа удангүй дүүргэхэбди.

Владимир Батомункуев нютагайнгаа һургуули 1968 ондо дүүргээд, тэрэ намартаа таряа хуряалгада штурвальнаар ябаа бэлэй. Удаань 2 жэлэй туршада сэрэгэй албанда ябаад, нютагаа бусажа, механизатораар хүдэлжэ эхилээ. Үнгэрэгшэ жэлэй ургаса хуряалгын социалис мүрысөөнэй дүнгөөр колхоз соогоо дүрбэдэхи һуури эзэлһэн юм. Тиимэһээ мүнөө жэл тэрэнэй түрүү зэргэдэ ябаһаниинь гайхалтай бэшэ. Влидимир Батомункуев залуушье һаа, дүй дүршэлтэй, оролдосотой бэрхэ механизатор гэжэ суурханхай.

Үнгэрэгшэ жэлэй хуряалгын дүнгөөр колхозой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэһэн залуу комбайнер Цырен Гумпылов мүнөө 2-дохи һуурида ябана. Энэ отделениин дүршэл ехэтэй комбайнер Доржи Цыреторович Улаханов баһал һайнаар хүдэлжэ, залуушуулһаа гээгдэнэгүй.

Үдэр хоногой үнгэрхэ бүри комбайнернуудай социалис мүрысөөн улам эршэдэнэ. Социалис мүрысөөнэй гуримаар 5000 центнер таряа сохиһон комбайнер Хүндэлэлэй грамота ба 100 түхэригэй мүнгэн шанда хүртэхэ ёһотой. Харин 6000 центнер хуряабал, Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаха, мүн ВДНХ ошохо гү, али оронөйнгоо городуудаар аяншалха путевко, үгы һаа 150 түхэригэй мүнгэн шан абаха юм.

Отделениин таряалан дээрэ эршэтэ халуун ажал замханагүй. Ороохо ашаһан автомашинанууд тоог тээшэ шуумайнад. Ерэхэтэйнь адли хэдэн басагад, хүбүүд ороохыень буулгажа үрдинэ. Тоог дээрэ 30 хүн хүдэлнэ. Тэдэнэрэй ажалые тоогые даагша Бимба Будаевич Хутаков шадамараар хүтэлбэрилнэ.

Эндэ колхознигуудһаа гадна, ажалай халуун үедэ туһалхаяа ерэһэн Улаан-Үдын архиин заводой хүдэлмэришэд ба Хяагтын медучилищиин студентнэр оролдосотойгоор хүдэлжэ байнхай. Тэдэнэй дундаһаа Аркадий Алексеевич Скуратов, Василий Гаврилович Макушев, Наталья Андреевна Красикова гэгшэд шалгарна. Колхозой залуушуул Валентина Цыреторова, Дулма Цыдыпова, Валентина Намцараева гэгшэд баһал шуумар бэрхээр ажаллана.

Отделениин тоог дээрэшье, таряалан дээрэшье халуун ажал замханагүй. Иигэжэ «Дружба» колхозой 4-дэхи отделениин таряашад, механизаторнууд тодорхойлхы жэлэй ургаса саг соонь хуряажа абахын түлөө эршэтэйгээр ажаллажа байна гээшэ.

Д. ГАРМАЕВ,
манай корр.

АЛТАН НАМАРАЙ ХЭШЭГ

ФОТО РЕПОРТАЖ

Наранай орохо улам ойртожо, улайржа байһан туяадань бүһэсөө ургаһан Наран-Талын таряалангай шэниисэ жэгтэй гоёор, ямар нэгэ үзэгдөөгүй хибэс мэтэ долгисон харагдаха юм. Тээ саанаханань талын дүрбэн онгосо хойно хойноһоо һубаринхай, шэниисын зузаан баалнуудые эбхэн залгина.

Эндэ Саянай совхозой хоёрдохи отделениин тракторно-таряан ажалай бригадын бүлэг комбайнернууд Демид Хальчаев, Степан Мохоноев, Дамба Шарханов, Сергей Сыденов гэгшэдэй агрегадууд хүдэлгэгдэнэ. Эдэнэрэй туһалагшадынь ажахыдаа хоёр-гурбан жэлэй туршада механизатораар ажаллаһан хүбүүд хадаа уялгаяа һайнаар дүүргэдэг.

— Манай бригада бүхыдөө 1325 гектарта ороохото ургамалнуудые тарихай. Тэрэнэй 855 гектарынь шэниисэ, 370 гектарынь обёос, 110 гектарынь горох юм. Байгша ондо бригадымнай механизаторнууд тектар бүриһөө 16 центнер ороохо хуряажа абахаар уялга хараалһан байгаа, Теэд энэ зорилгоёо жэншэдгүй бэелүүлхын түлөө бригадымнай гэшүүд дэлгэгдэһэн таряаландаа минеральна үтэгжүүлгэ оруулһан, хабарайа тарилгаяа богони болзорто үнгэргэһэн, ургасаяа һайнаар харууһалһан байна. Энээнэй ашаар тариан үндэрөөр, үдхэнөөршье ургаа, — гээд бригадир Жамсо Ангаев хөөрэнэ.

Тус бригадын комбайнер, механизаторнууд хуряалгын эхилхэһээ хойшо 600 гаран гектарай таряа сабшажа, 200 гектарта намарай паар хахалаа. Мүнөөшье эндэ һолоомо суглуулжа, намарай паар хахалха хүдэлмэреэ эршэмтэйгээр ябуулжа байнхай.

Энэ таряалангай поли хуряажа байһан комбайнуудай бункер соохи таряае ашаанай автомашинын жолоошод Геннадий Базаров, Лопсон Цыбиков, Иннокентий Басхаев гэгшэд Жэмһэгэй таряанай тоог дээрэ таһалгаряагүй зөөнэ. Эндэ асарагдаһан таряаниинь ороохо сэбэрлэдэг элдэб түхэлэй машинаар илгагдажа, һалхитуулан хатаагаад, томо складта оруулагдана. Харин бог шоройтой, мэхиинэтэй, бисарһан ороохониинь тэрэ дороо автомашинада ашагдажа, гахайн фермэдэ абаашагдана.

Шэнэ ургаса сэбэрлэлгэдэ Зүүн Сибириин технологическа институдай 2-дохи курсын студентнүүд ажаллана. Энэ ажахын баян ургаса хуряалгада хамһалсахаар ерэһэн 15 басагад поли дээрэһээ асарагдаһан ороохо түргэн сэбэрлэхэһээ гадна, шиигтэй таряаень һалхитуулан хатаана. Студентнэрэй ажалые тарианай тоогые даагша Саяан Тумурович Зайчинов хүтэлбэрилнэ.

— Тариан һаял асарагдажа байна. Мүнөө дээрээ гансал студентнүүднай хүдэлмэрилнэ. Иигээд ороохоной элбэгжэхэдэ совхозоймнай хүдэлмэришэд ерэхэ ёһотой. Мүнөө тэдэмнай үбһэ хуряалгада ябана. Юрэдөө, студент басагаднай яһала һайн ажаллана, — гэжэ отделениин агроном Геннадий Тонтоев мэдүүлээ һэн.

Арбан табан шииираг залуу басагад энэ тоог дээрэ олон жэлэй туршада хүдэлмэрилжэ байһан мэтэ автомашинаһаа буулгагдаһан таряагаа түргэн сэбэрлэжэ, тухагүй обоолно. Теэд шэнэ ургаса асарһан автомашинанууд таһалгаряагүй поли дээрэһээ ерэжэл, ерэжэл байха юм.

Вл. ЖИГЖИТОВ,
манай корр.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Зүүн Сибириин технологическа институдай II курсын студентка Наталья Бабасанова. Студентка Вера Юндунова сэбэрлэгдэһэн ороохо автомашинада ашана.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

...ОЁР ХАЛААНДА ХҮДЭЛНЭ

...алдама ута поли ...ри гансахан трактор ...ара зурлаа гарган ...

...ржомнай гансаа... ...полиёо хахалжа ...юм, — гээд Загаһа... ...хозой ахалагша аг... ...тракторай хойно... С. Х. Хамнагдаев, ...хөөрөөгөө эхилбэ.

Ехэл бэрхэ, оролдосотой хүн юм. Арбадахи жэлээ трактористаар хүдэлнэ. Үнгэрэгшэ жэл 600 гектар газар хахалаа һэн. Мүнөө К-700 трактор үгөөбди.

Мүнөө Доржо Даржаев намарай паар хахална. Үдэрэйнгөө нормо ходо 150 процент дүүргэнэ. Туһалагшагүйгөөр гансаараа хоёр халаан хүдэлжэ, 25—28 гектар хахалдаг байна. Республикын габьяата механизатор Д. Даржаев намарай паар хахалалгаар совхоз соогоо түрүүлжэ ябана гээшэ.

Д. ДЫЛГЫРОВ.

Хэжэнгэ.

...ДӨӨ АЖАХЫН ...НЖЭЛЭЛ

МАЛШАД АМЖАЛТАТАЙ

...хи табан жэлэй то... ...ы, дүрбэдэхи жэлэй ...һара үнгэрбэ. Рес... ...мнай колхоз, совхо... ...малшад, мэргэжэл... ...рэлбэрилэгшэд Бүхэ... ...социалис мүрысөөндэ ...нилээд амжалта... ...ажаллажа байна гэ... ...лэхээр.

...дэ манай республи... ...ажалай гол һалбэ... ...хони үсхэбэрил... ...гэй амжалта түй... ...Сентябриин 1-нэй ...колхоз, совхозуу... ...хонидой тоо нё... ...й энэ үеынхиһөө 92 ...гаран толгойгоор ... Энэмнай лмар ...түйлагдааб гэхэдэ, ...ондо нёдондонойхи... ...мянга гаран хурь... ...абтаа. Энэ жэлдэ ...хурьгадай үхэл гарза ...доогуур байгаа. Бар... ...Бэшүүрэй, Ахын ...даа бэшэниинь нё... ...хиһоо олон хурьга... ...һэн байна. Бүхы ...хони, хурьгадай үхэл ...дондоной энэ үеын... ...мянган гаран тол... ...соон байба. Зэдын, ... Мухар-Шэбэрэй ...дай ажахынууд хо... ...гадай үхэл гарза эрид хорооһон жэшээтэй.

Энэ жэлдэ ноохон урда жэлэйхиһээ һайнаар абтаа. Бүхы дээрээ республика соомнай хонин бүриһөө 400 грамм нооһон ехээр хайшалагдаа гэхэ гү, али хонин бүриһөө дунда зэргээр 3 килограмм нооһон абтаа. Тиихэдэ Хяагтын аймагай ажахынууд хонин бүриһөө 600 грамм нооһо ехээр хайшалаа гэхэ гү, али дунда зэргээр 3 килограмм 300 грамм нооһо абаа. Мүн эды шэнээн нооһо хонин бүриһөө абаһан аймагуудай тоодо Зэдын, Баргажанай аймагууд ороно. Улаан-Үдын аймагай ажахынууд хонин бүриһөө 3 килограмм 600 грамм нооһо хайшалжа, республика дотороо эрхимлээ.

Нооһо ехээр хайшалжа абаһанай ашаар республикамнай гүрэндэ нооһо худалдаха түсэбөө урагшатайгаар дүүргэһэн байна. Бэлэдхэлэй пунктда бүхыдөө 73.711 центнер нооһон тушаагдажа, арадай ажахын жэлэй түсэбһөө гадуур 4711 центнер худалдагдаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 9776 центнерээр ехэ нооһон тушаагдаһан байха юм. Гүрэндэ нооһо худалдаха түсэбөө Улаан-Үдын, Түнхэнэй, Ахын, Хэжэнгын, Яруунын аймагууд 10 гаран процентээр үлүүлһэн байна. Тиигэжэ энэ жэлдэ республикымнай табан жэлэй түсэбэй ёһоор түрүүшын гурбан жэлдэ дутуу тушааһанаа нилээд хүсэлдүүлжэ байна.

Хонин ажалда түйлагдаһан эдэ амжалтанууд нэн түрүүн колхознигуудай, совхозуудай хүдэлмэришэдэй оролдосотой бэрхээр ажаллаһан, гүрэнэй зүгһөө ехээр үгтэһэн туһаламжын ашаүрэ мүн гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Республика дотор зуун хонин бүриһөө зуу, зуу гаран хурьгадые түлжүүлһэн, хонин бүриһөө 4 килограммһаа дээшэ нооһо хайшалһан хонишодой бригадануудай тоо нилээд олошороо. Гансахан Зэдын аймагта зуутан хонишодой тоо 80-да хүрэһэн байна. Энэ аймагай Борьёогой совхозой хонишод үрэжүүлэгдэһэн хонидойнгоо зуун толгой бүриһөө зуу гаран хурьга томо болгоо. Эндэ суута хонишод Ленинэй орденто Дмитрий Яковлевич Свистунов, Социалис Ажалай Геройн Гасарун Лубсанович Рабдаев, РСФСР-эй Верховно Соведэй депутат, Социалис Ажалай Герой Гомбо-Сурун Гончиковна Цыремпилова болон бусад урда жэлнүүдэйхидэл адли олон хурьга түлжүүлһэн, нооһо ехээр хайшалжа абаһан байна. Борьёогой совхозой солото хонишон, Социалис Ажалай Герой Рабдаевта СССР-эй Арадай ажахын түйлалтануудай Выставкын Комитет «Москвич» автомашина шан барюулһан байна.

Мүн энэ жэлдэ колхоз, совхозуудаймнай һаалишад, малшад оролдосотойгоор ажаллажа гараа. Үнгэрһэн найман һарын туршада һү һаали нёдондоной энэ үеынхиһөө 10 процентээр дээшэлжэ, республикамнай гүрэндэ һү худалдаха гурбан кварталай түсэб хорёод хоногоор урид дүүргэбэ. Бүхыдөө энэ үедэ үнеэн бүриһөө 124 килограмм һүн нёдондоной энэ үеынхиһөө ехэ һаагдаһан байна.

Үнеэдэй һү шэмэ дээшэлүүлхэ талаар энэ жэлдэ Загарайн, Зэдын, Бэшүүрэй, Түнхэнэй аймагуудай ажахынууд эрхимлэжэ ябана. Сентябриин 1-нэй байдалаар гүрэндэ һү худалдаха гурбан кварталай түсэбые Зэдын, Кабанскын, Хэжэнгын, Хурамхаанай, Ахын, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй, Хориин аймагууд дүүргээд байгаа.

Һаалишадай дунда дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ эрхим амжалта түйлагшад олон. Сэлэнгын аймагай XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүү һаалишан Тагзима Сабировна Закирова үнгэрһэн найман һарада үнеэн бүриһөө 4 мянгаад килограмм һү һаажа, Сэлэнгын совхозой суута һаалишан Социалис Ажалай Герой Надежда Лазаревна Тадвашкинае ахижа гараһан байна. Энэ үедэ Улаан-Үдын, Кабанскын, Мухар-Шэбэрэй аймагуудай түрүү һаалишад үнеэн бүриһөө 2500—3000 гаран килограмм һү һаагаа.

Зорилго юуб гэхэдэ, түйлаһан эдэ амжалтануудаараа һанаагаа амарангүй, намарай эдэ үдэрнүүдтэ һү һаалияа доошолуулхагүй гэжэ оролдохо, һаалиингаа үнеэдые зунай байраһаань үбэлжөөндэ түргөөр буулгажа, шэмэтэ тэжээлээр хангаха шухала болоно.

Үнгэрһэн найман һарада гүрэндэ 23.400 гаран тонно мяхан тушаагдажа, гурбан кварталай түсэб арайхан гэжэ 58 процент дүүргэбэ. Тиимэһээ сентябрь һарада угаа олон үхэр, гахай, хонид гүрэндэ тушаагдаха болоод байна.

Мүнөө үедэ колхоз, совхозуудай мал адуулагшад зунай зүлгэ ногоон дээрэ гүрэндэ тушаагдаха малаа һайса таргалуулжа, эдэ үдэрнүүдтэ тэдэнээ газаагаа барижа, шахан таргалуулжа байна. Малшан бүхэн шахамалнуудаа ехэ шэгнүүртэйгээр, тарган гэһэн сэгнэлтэтэйгээр бэлэдхэлэй пунктда тушааха гэжэ оролдоно.

Малшадай һүрэгүүдээ һайса таргалуулжа байһан тухай мэдээсэлнүүд аймаг бүриһөө абтана. Захааминай, Түнхэнэй, Яруунын, Зэдын аймагуудай олохон мал адуулагшад үхэрнүүдээ холо һарьдагай, хүбшын бэлшээридэ түлжүүлһэн, таргалуулһан байха юм. Сентябриин эхеэр эдэ малаа гол газарта буулгажа, хэнзэ ногоондо атарлуулжа байнхай.

Жэшээнь, Захааминай Санагын совхозой үхэршэн Гармажап Цыренович Логинов Норжид һамгантаяа хоюулан 170 сарнуудые Сагаан бэлшээр гэжэ холын бэлшээридэ зундаа адуулхадаа, үхэр бүхэнэйнгөө шэгнүүрые сүүдхэдээ нэгэ килограммаар нэмээһэн байна. Мүнөө шахамалнуудаа хэнзэ ногоондо бэлшээжэ, тус бүхэниинь 350 килограммһаа бага бэшэ шэгнүүртэйгээр тушааха оролдоно. Мүн энэ колхозой үхэршэн Михаил Дамбаевич Намсараев үхэрнүүдэйнгээ шэгнүүрые сүүдхэдэ 1100 граммаар нэмээһэн байна.

Энэ һарада олон хонидой гүрэндэ тушаагдаха байһые хараада абажа, республикымнай колхоз, совхозууд мүнөө жэл түрүүшынхеэ хонидоо олоор шахан таргалуулжа байна. Энэ хүдэлмэри Улаан-Үдын, Мухар-Шэбэрэй, Зэдын аймагуудай ажахынуудта үргэнөөр эмхидхэгдээ. Жэшээнь, Ивалгын ОПХ-да гүрэндэ тушаагдаха мянгаад хонид шахагдажа захалһаар һара тухай болоо. Түрүүшын 20 хоногто хонидойнь шэгнүүр сүүдхэдэ 250 граммаар нэмэһэн байгаа. Мүнөө һарын дүн гаргахада эдэ мянгаад хонидынь сүүдхэдэ 150 граммһаа дээшэ нэмэһэн байха юм. Хонидоо эды шэнээнээр таргалуулхын тула тэдэнээ газаа һарабша доро байлгажа, тус бүридэнь үдэртэ 5 килограмм ногоо, 500 грамм таряа талханай зүйл эдюулһэн байна. Тиихэдээ тэдэнээ минеральна тэжээлээр, сэбэр уһаар дуран соонь хангаһан байха юм.

Бэшүүрэй аймагай Калининай нэрэмжэтэ колхоз гүрэндэ тушаагдаха үхэрнүүдээ мүн лэ газаа барижа, шахан таргалуулжа байнхай. Тиихэдээ тэдэнэр үхэрнүүдэйнгээ шэгнүүрые зунайхиһаа дутуугүй, сүүдхэдэ тус бүриинь шэгнүүрые килограммһаа дээшэ нэмээнэ.

Иигэжэ хонидые, үхэрнүүдые гүрэндэ тушаахынгаа урда 20—30 хоногто шахан таргалуулхада, гүрэндэшье, ажахыдашье айхабтар ехэ ашаүрэтэй гэжэ түрүүшүүлэй жэшээ харуулна.

Үнгэрһэн найман һарада республикымнай шубуушад урдынхидаал адли урагшатайгаар ажаллаба. Энэ үедэ тахяа бүриһөө 147 үндэгэн абтаа гэхэ гү, али нёдондоной энэ үеынхиһөө 11 үндэгэн олоор абтаба. Энээнэй ашаар республикамнай гүрэндэ 66 миллион гаран үндэгэ худалдажа, гурбан кварталай түсэбөө 92 процент дүүргэһэн байна.

Саашадаа республикымнай колхоз, совхозуудай малшад энэ жэлдэ абаһан социалис уялгануудаа амжалтатайгаар бэелүүлхын түлөө оролдохо байһаниинь элитэ.

ХӨӨРЭЛДӨӨН БОЛОЖО ЭХИЛЭЭ

ЖЕНЕВЭ. (ТАСС). Стратегическэ зэбсэгүүдые хизаарлаха тухай совет-американ хөөрэлдөөн эндэ һэргээгдэбэ.

Советскэ Союзай делегацие — гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо В. С. Семенов, США-гай делегацие — онсо даалгабаринуудые дүүргэдэг элшэн сайд А. Джонсон толгойлно.

А. Н. Косыгинай хэлэһэн үгэнүүдэй, статьянуудай согсолбори

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ А. Н. Косыгинай хэлэһэн үгэнүүдэй, статьянуудай согсолборие политическэ литературын хэблэл барлан гаргаба. КПСС-эй XVIII—XXII съезднүүд дээрэ хэлэһэн үгэнүүд, партиин XXIII, XXIV съезднүүд дээрэ хэһэн элидхэлнүүд, КПСС-эй ЦК-гай, Пленумүүд, СССР-эй ба РСФСР-эй Верховно Соведүүдэй сессинүүд дээрэ хэлэһэн үгэнүүд болон элидхэлнүүд энэ ном дотор оруулагдаа. Хэблэлдэ тунхагладаһан статьянууд, ажахын зүблөөнүүд, ажалшадай суглаанууд дээрэ хэлэһэн үгэнүүд, хилын саана ошоод ябахадаа, Советскэ Союзда албанай хэрэгээр ерэһэн гадаадын ажал ябуулагшадтай уулзаха, хөөрэлдэхэ үедөө А. Н. Косыгинай хэлэһэн зарим үгэнүүд тэндэ оронхой.

Арадай ажахые хүгжөөлгын, манай орон доторхи ниитын харилсаа улам һайжаруулгын, арадуудай хани барисаа бэхижүүлгын, Советскэ Союзай уласхоорондын байдал ба нэрэ хүндые батадхалгын шухала асуудалнуудаар ном доторнь тайлбари үгтэнхэй.

(ТАСС).

ГЭРЭЛ ТУЯАГАЙ НЮУСАНУУД

Лазерай бии болохотой хамта, оптико (гэрэл туяае томо болгон тодхоохо) тухай һургаал горитой хубилалтануудта ороһон байна. Энээндэ хабаатай бүхы жама ёһонууд бултадаа шахуу дүтэрхы, элшэ гэрэлэй бага хүсэтэй байхадань лэ зүбөөр тодорхойлдог гэжэ элирээ. Жэшээлэн хэлэбэл, гэрэл туяагай задаран сасаралгын жама ёһо тодоруулһан Ньютоной байха сагһаа хойшо наранай элшэ хэдэн дабхар шэлэнүүдые дамжажа, гол хубинуудта шэглэлээ хубилган тудадаг гээд тоологдодог байһан юм. Тэрээн соогуур ямар нэгэ долгитой, жэшээлхэдэ: хүхэ үнгэтэй элшын дамжан гарабал, ямаршье һолонго үзэгдэдэггүй — тэндэһээ гараһан элшэ урдынгаа түхэл янзада үлэдэг байгаа.

Гэхэ зуура, Москвагай гүрэнэй университедэй эрдэмтэд Д. Н. Клышко, В. В. Фадеев, О. Н. Чунаев, СССР-эй Наукануудай академиин Физико-техническэ институдай (Ленинград) эрдэмтэд А. А. Гринберг, Н. И. Крамер, С. М. Рыбкин, Н. М. Фишман, И. Д. Ярошецкий гэгшэд элшэ туяагай тарадаг шэнэ янзын үзэгдэл элирүүлээ. Энэ тодорхойлгонь Ухаалан зохёолгын ба шэнжэлэн тодорхойлгын хэрэгүүдые эрхилдэг СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Гүрэнэй комитедтэ сентябриин 19-дэ бүридхэлдэ абтаа. (ТАСС).

Воронежско областиин таряашад гүрэндэ ороохо таряа худалдаха социалис уялгануудаа дүүргэбэ

Воронежско областиин хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, Партида, совет арадта хандаһан КПСС-эй Центральна Комитедэй Хандалгада бодото хэрэгүүдээрээ харюусан, газар таряалангай продуктнуудые бүри ехээр үйлэдбэрилэн абахын ба бэлэдхэхын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлжэ, ороохо таряанай баян ургаса хангаад, тэрэнээ эмхитэй һайнаар хуряажа абаһан, гүрэндэ ороохо таряа худалдаха уялгануудаа дүүргэһэн байна. Таряа тушаан абадаг пунктнуудта областиин колхозууд, совхозуудһаа 1600 мянган тонно тариан оробо. Шэниисэ, хара таряа, ешмээн, ороохото-бобово ургамалнуудые бэлэдхэхэ түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдээ. Хүрпээ болохо ургамалнууд ба кукуруза худалдаха түсэб дүүргэгдээгүй байна. Гүрэндэ таряа худалдалга үргэлжэлһөөр. Промышленнэ, транспортна ба бэлэдхэлэй эмхинүүдэй коллективүүд областиин колхозууд, совхозуудай ороохо таряагаа хуряаха, зөөхэ хүдэлмэридэнь ехэ туһа хүргэбэ. Партийна, Соведүүдэй, хүдөө ажахын зургаанууд полевой хүдэлмэри түргэнөөр дүүргэхэ, тэжээл элбэгээр бэлэдхэхэ, 1974 ондо, түсэбтэ табан жэлэй турша соо газар таряалангай ба мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилэн абаха, гүрэндэ худалдаха социалис уялгануудаа заатагүй дүүргэхэ хэрэгтэ бүхы эмхидхэлэй, политическэ хүдэлмэреэ зорюулжа байнхай.

ҮБҺЭ ТЭЖЭЭЛЭЙ НӨӨСЭ НЭМЭЭНЭ

Сентябриин хоёрдохи недели олохон нютагуудта наратай сэлмэг байба. Таряашад, малшад энэ ушарые хараада абажа, малдаа бардам хүрэхэ үбһэ тэжээлэй нөөсэнүүдые фермэнүүдтэ хангаха гэжэ оролдоно.

СССР-эй ЦСУ-гай мэдээнүүдэй ёһоор, сентябриин 16-най байдалаар ороной колхозууд, совхозуудта нёдондоной энэ үеынхиһөө ехэ үбһэн ба сенаж бэлэдхэгдээд байба. Тус тустань абажа хэлэбэл, 47,9 миллион тонно үбһэн бэлэдхэгдээ, 58 миллион тонно сенаж дарагдаа.

Гэхэ зуура, ниитын малай хэрэглэмжэ улам ехэ боложо байна. Тиимэһээ тариан ажал эрхилэгшэд тэжээл элбэгээр бэлэдхэхэ нөөсэ арга боломжонуудаа хүсэд бүрин хэрэглэхэ, гэжэ оролдоно. Тиимэ нөөсэнүүд хаа хаанагүй бии. Жэшээлхэдэ, Москва шадарай ажахынууд олон жэлэй ногооной һайн ургасатай бүхы талмайе сүм хуряажа абаха гэжэ эрмэлзэнэ. Үшөө нэгэ нөөсэ — харгын далан дээгүүрхи, ойн талмай, саг жалга соогуурхи ногооe сабшажа абана. Оройн ургамалнуудай таригдаһан плантацинууд дээрэ халуун хүдэлмэриин хаһа оронхой. Саахарай свёклын, хартаабхын эшэ, огородой үлэгдэлнүүд мүн лэ суглуулагдана.

Һолоомо, мэхиинэ ба бусад янзын бүдүүн тэжээл бэлэдхэлгэ — тэжээл элбэгжүүлхэ шухала аргануудай нэгэн болоно. 67,3 миллион тонно гэхэ гү, нёдондо жэлэй сентябриин тэн багайхиһаа 3,5 миллион тонноор ехэ иимэ тэжээл оршологдоо.

Хүдөө нютагуудтахи ажахынууд үбһэ тэжээл бэлэдхэхэтээ хамта кормоцехүүдээ, запарнигуудаа бэлэн болгоно, тэжээлэйнгээ нөөсые гамтай, зүбөөр хэрэглэхын тула шухала хэмжээнүүдые абана.

(ТАСС).

Редакцида болоһон уулзалга

ОЛОҺОН ДҮРШЭЛӨӨ УЛАМ БАЯЖУУЛХА

КПСС-эй ЦК-гай майн (1972 он) Пленумэй «Партийна документнүүдые һэлгэлгэ тухай» тогтоолой үндэһөөр бэелүүлэгдэжэ эхилһэн эмхидхэлэй ба политическэ гүнзэгы удха шанартай энэ хэмжээ ябуулга областной партийна организацида гол түлэб дүүрэнтэбэ. КПСС-эй олонхи райкомууд энэ шухала хүдэлмэриеэ дүүргэжэ, партийна документнүүдые һэлгэлгын дүнгүүд, болоч партийна хүдэлмэриие саашадань улам һайжаруулха зорилгонууд тухай асуудал пленум дээрээ зүбшэн хэлсэһэн байна.

Энэ ушартай дашарамдуулан, «Бубяад үнэн» ба «Правда Бурятии» газетэнүүдэй редакцинуудай партийна ажабайдалай таһагууд КПСС-эй райкомуудай эмхидхэлэй таһагые даагшанартай заншалта уулзалгаяа үнгэргэбэ.

Тус уулзалгада КПСС-эй обкомой партийно-эмхидхэлэй хүдэлмэриин таһагые даагшын орлогшонор Б-Н. Т. Аюров, Н. И. Крючков, мүн тэрэ таһагай харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд хабаадалсаа.

Тэрэ уулзалгын үедэ болоһон хөөрэлдөөн тушаа хуряангы тэмдэглэл доро үгтэнэ.

* * *

Партийна документнүүдые һэлгэлгэдэ зорюулһан бэлэдхэлэй хүдэлмэриин ябажа байха үедэ, тэдэнине һэлгэлгын болоно эхилхэһээ хойшо мүнөө болотороо партийна эхин организацинуудта эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри хэгдээ. КПСС-эй ЦК-гай Пленумэй тогтоолой абтаһанhaa хойшо үнгэрһэн хугасаа хадаа партиин зэргыч али зэргэ бата бэхи жагсаалтай, дайшалхы ехэ бэлиг шадабаритай байһые бодотоор гэршэлэн харуулаа. Энэ үе болбол партийна эхин организаци бүхэнэй, коммунист бүхэнэй ёһотой шалгалтань болон үнгэрөө. Тиигээдшье диилэнхи олон организацинууд болон коммунистнууд энэ шалгалтые эрхимээр барижа шадаа гэжэ хэлэхэдэ, үлүү болохогүй. Ажалша коллективүүдэй дунда ябуулагдадаг партийно-эмхидхэлэй, үзэл сурталай болон хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эли бодо һайжараа, парти доторой хүдэлмэриин удхань улам гүнзэгырөө, коммунистнуудай эдэбхи хэшээл хүгжөө, журамынь бэхижээ. Тэдэнэр дааһан хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандадаг, түрүү зэргэдэ ябаха үүргэеэ партиин Устав дотор табигдаһан эрилтын ёһоор бэелүүлдэг болоһыень эли тодо харанабди. Эдэ бүхы хубилалтанууд ажал хэрэгтэ, түбхын түрүүндэ ажахые, соёл культурые хүгжөөхэ түсэб амжалтатайгаар дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ хэрэгтэ улам гүнзэгыгөөр нүлөөлнэ.

Партийна документнүүдые һэлгэлгэдэ бэлэдхэлэй ябажа байхада, энэ шухала хүдэлмэриин бодотоор ябуулагдажа байха сагта партийна хүдэлмэриин дүй дүршэлэй, онол аргануудай улам нарижан һайжарһые, коммунистнуудай харюусалгын дээшэлһые республикын партийна эхин организаци бүхэнэй гэхээр ажабайдалhaa, ажал ябуулгаhaa баримталан харуулжа болоомоор.

Коммунистнуудай ажалай болон ниитын эдэбхиин энэ хугасаада улам гүнзэгырэн хүгжэһэн тушаа КПСС-эй Железнодорожно райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **А. Н. Колдунов** хөөрэхэдөө, партийна документнүүдые һэлгэлгын урда тээ зарим коммунистнуудтай болоһон хөөрэлдөөнэй ехэ удха шанартай байһые онсолон тэмдэглээ. Урдань эдэбхи эрмэлзэлгүй гү, али партийна ямар нэгэн зэмэ тохуулһан 500 гаран коммунистнуудтай КПСС-эй райкомой секретарьнар, бюрогой гэшүүд нүхэр ёһоной, үнэн сэдьхэлэй оршон байдалда хөөрэлдэһэн байха юм. Теэд мүнөө тэдэнэрэй диилэнхи олыень танихаар бэшэ болонхой. Дааһан хэрэгтээ харюусалгатайгаар хандана. Түрүү ябаха үүргэеэ эрхимээр бэелүүлнэ, ниитын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Районой бүхы коммунистнуудай 60 процентнь коммунис ажалай ударник гэһэн нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Эдэнэй тоо һүүлэй хоёр жэлэй туршада улам олошороо. Ганса энээхэн нэгэ жэшээ коммунистнуудай ажалай эдэбхиин али зэргээр үргэдэһые эли тодоор гэршэлжэ үгэнэ бшуу. Харин тиихэдэ район соо мүндэлһэн олонхи шэнэ шэнэ үүсхэлнүүдтэ имагтал коммунистнууд эхи табиһан жэшээтэй. Энэ талаар локомотивна депогой, ЛВРЗ-гэй, прибор бүтээлгын, авиационно, «Теплоприбор» заводуудай коммунистнууд магтаал сууда хүртэнэ. Коммунист нүхэр Красновой толгойлдог токарьнуудай бригада 1972 ондо түйлагдаһан эгээл ехэ ажалай бүтээсые хүн бүхэнэй нормо болгохо гэһэн мүрысөө үүсхээ һэн. Авиазаводой хүдэлмэришэн, коммунист нүхэр Акулов «Табан жэлэй түсэбтэ даабариие дүрбэн жэл соо дүүргэе» гэһэн уряа дэлгэрүүлээ.

Эдэ бүхы үүсхэлнүүдые олоной хэрэг болгохын тула районой партийна эхин организацинууд хүсэл оролдолгоёо гаргана. Эээ мүнөө районой промышленна предприятинуудта ажалладаг 12 коммунистнууд юһэдэхи табан жэлэйнгээ даабариие дүүргэһэн тухайгаа элидхээд байна.

— Манай райондо хэкэйшье мэдэһээр республикын засаг түрын али бүхы захиргаан болон албанай, соел культурын зургаанууд оршодог. Тинмэһээ хүтэлбэрилхы тушаалтад угаа олон болоно. Районой ниитэ политическэ ажабайдалда эдэнэрэй хабзадалгые эдэбхижүүлхэ зорилгоор ехэ хөөрэлдөөн болоо. Сэхыень хэлэхэдэ, олон лэ нүхэд, илангаяа политическэ хүдэлмэридэ ехэ шархуугаар хандадаг, тоодо абхашьегүй ушар дайралдадаг һэн. Мүнөө энэ талаар хубилалта яһала бии болоо, — гэжэ КПСС-эй Советскэ райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **З. А. Самойлова** хөөрэлдөөндэ оролсобо.

Ажалша коллективүүдэй дунда ниитэ политическэ ямаршье хүдэлмэри ябуулжа шадаха эрдэм һургуулитай коммунистнууд район соо олон байна гэтэр, зарим тээгүүр политинформаторнаа эхин һургуулиин эрдэмтэй хүнүүдэй хүдэлхэ ушар нэгэнтэ бэшэ үзэгдэгшэ һэн. Полит-һуралсалай пропагандистнарай, агитаторнуудай дунда мүн лэ иимэ нүхэд бии байгаа. Харин тиихэдэ хүтэлбэрилхы зарим тушаалтад ниитэ политическэ ямаршье хүдэлмэридэ хабаададаггүй байгаа гэхэдэ алдуу болохогүй.

Партийна документнүүдые һэлгэлгын түлэг дундаа ябажа байха үедэ тэрэнэй үрэ дүн КПСС-эй райкомой бюро дээрэ дүрбэ дахин зүбшэгдөө, мүн энэ асуудал пленумэй үзэмжэдэ табигдаа. Тингэжэ энэ хэмжээ ябуулга наринаар шэнжэлэгдэһэн, тобшолол хэгдэһэн, партийна организацинуудай саашанхи зорилгонууд тодорхой тогтоогдоһон байгаа. Тингээдшье эмхидхэлэй али олон хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлэн, МВД-эйн, геологоуправлениин, «Электромашина», судна бүтээлгын заводуудай, республикын Министрнүүдэй Соведэй, республикын финансын министерствын болон бусад зургаануудай партийна эхин организацинууд коллективэй дунда ябуулдаг политическэ хүдэлмэреэ нилээд һайжаруулһан байна.

Бэлэдхэлэйшье, һэлгэлгыншье ябажа байха сагта үнгэргэгдэһэн хөөрэлдөөнүүдэй, хүмүүжүүлгын ехэ хүдэлмэриин ашаар эдэбхигүй, хазагай ябадалтай зарим коммунистнуудай заһаржа, партийна, ниитын ажабайдалда эдэбхитэйгээр хабаададаг, дааһан хэрэгтээ харюусалгатайгаар хандадаг болоһые гэршэлһэн жэшээнүүдые дурдан, **Б. Б. Дармаев** (Хурамхаанай аймаг), **А. П. Ключерев** (Кабанскын аймаг), **Я. Д. Галсанов** (Ахын аймаг) гэгшэд хөөрэлдөөндэ хабаадалсаа. Тиихэ зуураа хөөрэлдөөнэй үедэ коммунистнуудай хэһэн шүүмжэлхы ажаглалта болон оруулһан һанамжа дурадхалнуудай дүүргэлтые хиналта доро абаха шухала байһые элирхэйлбэ.

Коммунистнуудай харюусалга дээшэлүүлхэ, партийна журам бэхижүүлхэ хэрэгтэ партийна документнүүдые һэлгэлгын гүнзэгыгөөр нүлөөлһэн тухай КПСС-эй Улаан-Үдын райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **А. Т. Шигаев** хөөрөө.

Хирэ-хирэ болоод парткомой, партбюрогой заседани дээрэ, хамтын суглаан дээрэ коммунистнуудай тоосоо зүбшэн хэлсэдэг гурим хүмүүжүүлхы үүргэ дүүргэнэ, тэдэнэй харюусалгыень дээшэлүүлнэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Энэ жэлэй үнгэрһэн найма һарын туршада аймаг соо дүшөөд коммунист тоосоһон байна. Хэрбээ урдань ажал даагшад, хүтэлбэрилэгшэд тоосоо хэхэдээ, миин үйлэдбэриин асуудалаар, хүдэлмэриин хэр ябажа байһан тухай мэдээсэл хэдэг байгаа һаань, харин мүнөө эрилтэнь эрид ондоо болонхой. Түбхын түрүүндэ коммунист ниитын ажабайдалда хэр зэргэ хабааданаб, партиин Уставай эрилтэнүүдые ямараар дүүргэнэб, түрүү ябаха үүргэеэ яажа бэелүүлнэб гэхэ мэтын асуудалнууд иимэ тоосоондо гол һуури эзэлнэ.

Иимэ тоосоо хэхын урда тээ бэлэдхэлэй ехэ хүдэлмэри эмхидхэгдэнэ, хэн нэгэ коммунистда энэ асуудал бэлдэхыень даалгагдана. Тоосоо зүбшэлгэ хадаа һайн хэрэг, аша туһатайшье хэмжээн. Зүгөөр энээниие ехэ бодомжотойгоор, бэлэдхэлһайнтайгаар, бусадта һургаал боломоор үнгэргэхэ шухала гэжэ тэрэ тобшолол хэбэ.

Иимэрхүү шэнжэтэй асуудал зүбшэхын тула, үнэхөөрөө ехэ бэлэдхэлэй хэрэгтэй байһые КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **Т. Г. Мурзин** нэгэ иимэ жэшээгээр баримталба. «Забайкалец» совхозой Хүһөөтын һү һаалиин фермэ нёдондоной тэн багаар ехэ гээгдэлдэ ороод, түсэбөө халтад гэхэдээл таһалдуулхаар болоод байгаа. МТФ-е даагша коммунист нүхэр Калашников харюусалга багатайгаар коллективээ хүтэлбэрилөө. Иимэ байдалай тохёолдоод байхада, совхоздо түсхай комисси эмхидхэгдэжэ, энэ фермын байдалые нарин нягтаар шалгаһан, шэнжэлһэн байха юм.

Һайн бэлэдхэлтэйгээр болоһон суглаанай һүүлээр парткомой нэгэ гэшүүн феомын коллективэй мүртөө ороторнь хүдэлмэриие залан хүтэлбэрилэлсөө. Иимэ бодото хэмжээнэй һүүлээр энэ фермын байдал эли бодо һайжаржа эхилээ. 1973 оной дүнгөөр тус фермын коллектив аймаг соогоо түрүү һуури эзэлһэн байна. Үнеэн бүриһөө 2.100 килограмм һү һаахын (уялгань 2.250 кг) орондо 2.470 шахуу болгоо бшуу. Мүнөөшье эндэхид тэрэ эршэеэ заашье һуладхаагүй ажаллажа байһаар.

Партийна документнүүдые һэлгэлгэдэ бэлэдхэлэй, мүн һэлгэлгын ябажа байха үедэ партиин зэргые улам бэхижүүлхэ, ажал хэрэгтээ онсо шалгарһан, үнэн сэхэ, эдэбхитэй түрүү хүнүүдые шэнээр абаха хүдэлмэри урданайхи шэнгеэр үргэлжэлүүлэгдэһээр лэ байгаа. Тиихэ зуураа, шэнээр партида орогшодой дунда хүдэлмэришэд болон колхознигуудай, комсомол-залуушуулай диилэнхи олон байха асуудалда ехэ анхарал хандуулагдаа.

КПСС-эй ЦК-гай майн Пленумэй тогтоолой абтаһанhaa хойшо областной партийна организацида 3 мянга гаран хүн партиин зэргэдэ жагсаа. Тэдэнэй 70 шахуу процентнь хүдэлмэришэд ба колхознигууд, 20 процентнь эхэнэрнүүд, 59 процентнь ВЛКСМ-эй гэшүүд. Иимэ жэшээнэй үрэ дүн урдань хэзээдэшье түйлагдаагүй һэн. Энэ талаар Загарайн, Яруунын аймагай партийна организацинууд һайн алхам хэһэн байна.

Партиин зэргые улам бэхижүүлхэ зорилгоор аймагай партийна эхин организацинуудта һүүлэй үедэ хэгдэһэн, мүнөөшье ябуулагдажа байгаа хүдэлмэри тухай КПСС-эй Яруунын райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **Л. Г. Минеев** тобшоор тогтоо. Тиихэдээ олонхи эхин организацинуудай хүдэлмэриие һайжаруулһанай ашаар өөрынгөө зэргые тоогойшье, шанарайшье талаар нилээд бэхижүүлжэ байһан тухай хэлээ. Партида шэнээр абтагшадай диилэнхи олониинь ажалай түрүүшүүл, үйлэдбэриин шиидхэхы участогууд дээрэ ажаллажа, үльгэр жэшээ харуулжа ябадаг хүнүүд. Нэгэ жэшээ. Хэрбээ 1971 ондо партида орогшодой 68 процентнь жиирэй хүдэлмэришэд гү, али колхознигууд байгаа һаа, нёдондо энэ хэмжээн табан процентээр ургаһан байна. Яруунын, «Юбилейный» совхозуудай, «Дружба» колхозой партийна эхин организацинууд энэ талаар холын хараата хүдэлмэри ябуулна.

Гадна залуу коммунистнуудай политическэ мэдэрэлыень, мэргэжэл шадабариень дээшэлүүлхэ асуудалда анхарал ехээр табигдадаг болоо. Эгээ мүнөө томо ажахынуудай дэргэдэ залуу коммунистнуудай хэдэн һургуули хүдэлнэ. Тэдэнэй хэшээл КПСС-эй райкомдо зохёогдоһон һуралсалай түсэбэй ёһоор квартал соо нэгэ дахин үнгэргэгдэнэ. Гэбэшье залуу коммунистнууд бултадаа тиимэ һуралсалда хабаадуулагдажа шадагдаагүй байна. Залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлгэдэ партийна даабари үгэлгэ, ниитын хүдэлмэридэ хабаадуулга ехэ үүргэ дүүргэнэ.

КПСС-эй Загарайн райкомой эмхидхэлэй таһагые даагша **Д. Д. Дашицыренов** энэ асуудалда мүн лэ үгэеэ зорюулаа.

Коммунистнуудай ниитын эдэбхи хүгжөөхэ, хүмүүжэл, болбосорол дээшэлүүлхэ талаар партийна бүлэгэй ехэ үүргэ дүүргэдэг байһан тушаа КПСС-эй Хориин, Баунтын райкомуудай эмхидхэлэй таһагые даагшад **Н. И. Егоров**, **В. А. Максимов** гэгшэд һонин, анхарал татамаар жэшээнүүдые дурдан хөөрэбэ.

Һунгагдамал партийна эдэбхитэдэй ниитын ажал ябуулгые зүбөөр залан хүтэлбэрилхэ, тэдэниие партийна хүтэлбэриин дадалда һургаха, шадабариинь ходо дээшэлүүлжэ байха зорилгоор КПСС-эй Түнхэнэй райкомой ябуулдаг хүдэлмэри тухай **Л. Г. Данзанов** хөөрэлдөөндэ хабаадахадаа, онсо тогтоһон байха юм. Мүн энэ асуудалда **Р. В. Вершинина** (КПСС-эй Октябрьска райком) үгэеэ зорюулаа. Гансахан энэ районой партийна эхин организацинуудай хүтэлбэридэ, партийна хиналтын комиссинуудта, районно партийна органуудта аяар мянга гаран коммунистнууд һунгагданхай бшуу. Энэмнай дайшалхы ехэ хүсэн гээшэ ааб даа. Зүгөөр энэ хүсые гүйсэд хэрэглэхэ, ниитынь эдэбхи улам хүгжөөхэ хэрэг партиин райкомой, түбхын түрүүндэ тэрэнэй эмхидхэлэй таһагай хүсэл оролдолгоһоо дулдыдаха байһые эдэ нүхэдэй үгэнүүд тодорхойгоор баримталан харуулна.

Юрэдөө, уулзалга дээрэ болоһон хөөрэлдөөнһөө һургаал абамаар, хүдэлмэридөө нэбтэрүүлмээр дүй дүршэл, онол арганууд һүүлэй үедэ олоор мүндэлһэниинь, партийно-эмхидхэлэй, ниитэ политическэ хүдэлмэриин улам нарижан һайжаржа байһаниинь элеэр харагдаа. Энэ һайн дүй дүршэлөө бүри баяжуулха зорилго урдаа табижа байһаниинь һайн хэрэг мүн гэжэ тобшолол болгон хэлэхэ хэрэгтэй.

Г. ЦЫРЕТОРОВ.

ҺУРАЛСАЛ ЭХИЛБЭ

Партийна һуралсалай шэнэ жэлдэ зорюулагдаһан суглаан КПСС-эй обкомой политическэ гэгээрэлэй байшангай ехэ зал соо болобо. Марксизм-ленинизмын үдэшын университедэй бүхы курсануудта һуралсагшад эндэ сугларһан байна.

Политическэ гэгээрэлэй байшангые даагша В. К. Тюрина эндэ сугларагшадые амаршалжа, үгэ хэлэбэ. Үдэшын университет һуралсалай энэ жэлдэ 30 жэлээ тэмдэглэхэ юм. Гушан жэлэй саада тээ 1944 оной октябрь һарада түрүүшынхеэ эндэ һурахаяа табин хүн ерэһэн байна. Тэрэ гэһэнһээ хойшо тус университет хүгжөө, үргэдөө. Һуралсалай энэ жэлдэ университедэй нэгэдэхи курсануудта 300 гаран хүн һуралсаха болонги.

Үдэшын университет энэ хугасаа соо 5 мянган хүниие һургажа гаргаа. Мүнөө эндэ пропагандистнарай, партийна, ажахын эдэбхитэдэй факультедүүд хүдэлдэг юм. Городой предприятинуудай инженернүүд, технигүүд, хүдэлмэришэд, мүн алба хаагшад, багшанар болон арадай ажахын бусад мэргэжэлтэд эндэ һуралсана.

Марксизм-ленинизмын үдэшын университедэй ректор Л. И. Коллекер ... ларагшадай үмэнэ үгэ ... Һүүлдэнь партиин ... лектор А. С. Сер... «Улас түрын оршондо ... дай хараа шугам» гэһ... мээр лекци уншаа.

Н. ЕФИМ...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ... университедтэ хабал... (зүүн гарһаа) Г. Е. Х... — Сэлэнгэ станциин ... А. С. Гуляев — С... станциин карьерэй ... ник, В. В. Рязанц... авиазаводой инженер, ... Денисов — Гипро... стройн инженер.

Авторай ф...

Кабанскын, Баргажанай адагай, Нижне-Ангарскын загаһанай заводуудай коллективүүд дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлдэ ехэ ашаа шэрэхэ гэһэн зорилготойгоор судналуудаа заһабарилһан, шэрэхэн байха юм. Тамаралгын сагай эхилхэдэ тус заводуудай коллективүүд Байгал-Амарай түмэр замай магистралиин барилгада хэрэгтэй материал, оньһон техникэ шэрэхэ захил абаһан юм. Энэ зун Нижне-Ангарскын пристаньдэ ехэл хүлгөөтэй байба. Үдэр һүнигүй ишэ ашаатай судналууд ерэхэ. БАМ-ай барилгада асарагдаһан ашаа түргэн болзор соо буулгахын тула пристаниин хүдэлмэришэд ехэ оролдолго үүсхэл гаргадаг. Автокранай жолоошон Леонид Николаевич Снатко судналуудай ашаа түргэнөөр буулгажа, даабаряа холо үлүүлэн дүүргэнэ. Уһан замаар ашаа шэрэгшэд Леонид Николаевич Снаткогой ажал хүдэлмэрише үндэрөөр сэгнэдэг. Тэрэниие ехэл магтажа байдаг. Нээрээшье Леонид Николаевич Снатко эрхимээр хүдэлжэ, БАМ-ай барилгашадта ехэ туһа хүргэнэ бшуу.

«Юрий Гагарин» судныг экипаж бэшэ судналуудай экипажнуудһаа ехэ ашаа шэрэнэ. Эдэнэр суднынгаа миин байха сагые хорооһоо. Түргэн саг соо ашаагаа ашаалуулжа, Нижне-Ангарск зорижо гарадаг. Эдэнэр графигһаа минуташье гээгдэнэгүй ябана. Энээн дээрэһээ ехэ ашаа шэрэнэ.

Судныг механик Григорий Петрович Каргапольцев ажалдаа харюусалга ехэтэйгээр хандана. Тэрэнэй оролдоһоной ашаар двигательнүүд һайнаар хүдэлнэ. Механигай туһалагша Пётр Снегирев дүй дүршэлтэй, үндэр мэргэжэлтэй хүдэлмэришэн. Матрос Валерий Петров олохон жэл соо далай дээрэ тамарна. Иимэ ажалша бэрхэ хүдэлмэришэд судгаяа бүтээсэ ехэтэйгээр ашаглажа, БАМ-ай барилгада хэрэгтэй ашаа ехээр зөөнэ. Эдэнэр дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэл соо ашаа шэрэхэ даабаряа болзорһоонь урид октябриин 1-дэ дүүргэхээр уялга абанхайнууд.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: (зүүн гарһаа) «Юрий Гагарин» судныг эрхим матрос В. Т. Петров, механик Г. П. Каргапольцев, механигай туһалагша П. Н. Снегирев гэгшэд хөөрэлдэжэ байнад.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ХОНИШОН-ЧЕМПИОН

— Зай, Володя, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй хонишодой хоорондоо мүрысэһэн хэлсээндэ бишни гараа табиба гээшэб. Манай аймаг 75 оной январиин нэгэндэ 12 мянган хонитой болоод, байха, тиихэдэ ерэхэ жэлдэ 53 мянган хурьга абаха болонобди. Энэмнай 100 эхэ хониин бүриһөө 90-һээ үсөөн бэшэ хурьга абажа, түлжүүлхэ гэһэн удхатай. Харюусалгатайхан лэ зорилго урдаа табиба гээшэбди, — гээд ахалагша хонишон Лубсан Цыремпилович Юмов һанаата болонгёор нүхэр тээшээ харана.

Нүгөөдэнь даб гэһээр харюусабагүй. Юуб гэхэдэ, анхандаа тэрэнэй туһалагша ябаһан Владимир Будажапович Зандаков суггаа хүдэлһэн нүхэрэйнгөө юундэ сэдьхэлээ хүдэлһыень һайн ойлгожо байгаа һэн. Аймаг дотор һүүлэй жэлнүүдтэ хониин ажахы тиимэ һайнаар хүгжөөгүй. 1970, 1971 онуудта 100 эхэ хонин бүриһөө 86 хурьган абтаһан байгаа һаа, энэ жэлдэ 100 эхэ хониноо оройдоол 65 хурьган абтаһан байна бшуу. Энэ тоо баримта хонишодой һанаа зобоохол ёһоороо зобоно. Һаяхан болоһон аймагай хонишодой зүблөөн дээрэ хүдөө ажахын управлениин начальник Н. Д. Лунининовай хэһэн элидхэлые тэдэнэр мүнөөшье элихэнээр һанана.

— Аймагай зарим ажахынуудта искусственна үрэжүүлгэ хэхэ һайн байргүй дээрэһээ, хонид мууса үрэжүүлэгдэнэ, олоороо һубайрна гэжэ элидхэлшэ зүб тэмдэглэнэ. Юрэдөө, элидхэл соо хэлэгдэһэн дутуу дундануудые зайсуулаад байбал, һанаһандаа хүрэхэл байхабди, — гээд Владимир Будожапович гартаа барижа байһан ««Бэшүүрэй тарияашан» гэжэ аймагайнгаа газетэ һарбайба.

Аймагай түрүү хонишон Л. Ц. Юмов өөрөө зүблөөн дээрэ хэлэжэ, нүхэдтэйгөө ажалайнгаа дүй дүршэл хубаалдаһанаа, амжалтынгаа нюуса тухай хөөрэжэ үгэһэнөө һанаандаа оруулба.

—Намартаа тарияанай һуурида малаа бэлшээхэдэ, сададаг гээшэ ааб даа. Володя, намарай намжаа сагта хонидоол таргалуулжа абаха хэрэгтэй. Тиигэбэл 100-һаа 100-е абахамнай дамжаггүй. Теэд өөдэргэн хурьгадшье гараха байна ха юм. Үбэлжэлгэдөө бэлэдхэхэ сагнайшье хүрэжэ ерэбэ. Бидэнэр, хонишод, хэлэһэн үгэдөө эзэн байжа үзэе. Мухар-Шэбэрэй аймагай хонишодһоо бү гээгдэе. Нэрээ хухаранхаар, яһаа хухара гээ юм. Хамаг ажал оролдосын хүсэн бшуу, — гэжэ ахалагша хонишон нүхэр... хяа заабари ... хэлэбэ.

Мүнөө туһа... Лубсан Цырем... һээ амяарлан... хонидые даа... Галина нүхэр... рууһална. Ти... анхандаа суг... һэн анда нү... талада уулза... дөө ажал хэр... гаа хөөрэлд... дүршэлөө ... байна. Энэны... сотой ааб ... гэхэдэ, Бэшү... магай «Друж... хозой ахалаг... шон Л. Ц. Юм... гаран жэлэй ... хонин ажахы... жэ, мал ха... нилээд дүй д... болонхой бшу... тэрэ зургаан ... туршада эхэ ... харууһална. ...жэлһээ жэлдэ ... гаа бүтээс... лүүлжэ, 1971 ... хойшо социал... гаяа ходо ... дүүргэнэ. Хони... жүүлгэдэ тэрэ ... харалаа хан... нэгэшье толг... байруулдаггүй ... тай. Аймаг соо... хаһан хонишон ... дэ 100 эхэ хонин ... 108 хурьга абажа, ... гөөр түлжүүлһэн, ... риһөө 4,3 килогр... һо хайшалһан байна.

Лубсан Цырем... өөрөө ажалай амж... лаха зуураа, туһ... ябаһан Владим... жаповичаа энээн... жуулжа шадаа. Тиих... хэрынь өөрөө отар... абахые шиидэһэн ... юм. Мүнөөшье эдэ ... тэй эетэйгээр, ... нягта холбоотойгоо... на. Ахалагша хони... тээнһээ үбэлжэлгэ... хэхэ гэжэ нүхэртөө ... лан хэлэдэг, өөрөө ... үльгэр жэшээ ... байна. Мүнөө тэрэ ... нидоо һайнаар ... дүүргэ. Хонидынь ... таргаланхай.

Дүй дүршэлтэй ... энэ жэлдэ Даша хуб... жуудаа дахуулжа, ... ной мэргэжэлдэ һур... жэ шиидэһэн һэн. Му... шаяа туһалагша хон... абаад байнхай. Эс... амжалтын түлхюур ... шадалаад, хүбүү... дэн жэлэй үнгэрһ... дамжаһан эрхим ... болоод байха юм. ... Энээндэнь этигэмжэ... түрүүшын үдэрһөө ... ажалдаа харюусалг... хандажа, шударгы... хүдэлнэ.

Амжалтынгаа нюу... хай хөөрэжэ үгыт ... сан Цыремпилович... хада, хэдэхэн үгэө... харюусадаг:

— Мал харууһан... юм. Энээнһээ ... нюуса байхаб. Үбэл... һайнаар эдеэлүүлж... һалха хэрэгтэй. ... лань, хүсэ шадала... гүй оролдохо ёһото...

Үнэхөөрөөшье Лу... ремпилович Юмов ... гын халуун хайы... малайнгаа байрай... гүй, хонон үнжэн, ... хонидоо манаж...

Иигэжэ оролдо... һанайнгаа ашаар Лу... ремпилович «Аймаг... нин ажахын маст... нэрэ зэргэдэ хүр... гай хонишодой зүб... рэ чемпионой ... мүн дээгүүрээ ... байна. Энээгээр ... ахалагша хонишон ... до абаһан социал... нэрэтэй түрэтэйгөө... хын тулада мүнөө... шармайн ажаллана.

Б-Н. НАМ...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ...ба» колхозой түрүү ... Л. Ц. Юмов.

Вл. БОРИСОВАЙ ...

МОДОШОДОЙ БЭЛЭГҮҮД

Хандагатайн леспромхозой коллектив юһэдэхи табан жэл соо 1,280 мянган кубометр модо бэлэдхэхэ даабаряа болзорһоонь урид дүүргэжэ, түсэбһөө гадуур 250 мянган кубометр модо бэлэдхэхээр уялга абаба. Энэ леспромхозой хүдэлмэришэд ажалайнгаа бүтээсые 26 процентээр дээшэлүүлһэн юм. 50 миллион түхэригэй продукци түсэбһөө гадуур худалдагдаа. Саашадаа бүри габшагайгаар хүдэлжэ, һайн шанартай модо ехээр бэлэдхэхын тула тэмсэнэ.

* * *

Юһэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи, тодорхойлхы жэлэй даабари болзорһоонь урид дүүргэхээр социалис уялга абаһан Худанай леспромхозой коллектив 900 мянган кубометр модо бэлэдхэхэ дүрбэн жэлэйнгээ даабари һаяшаг амжалтатайгаар дүүргэбэ. Жэлэй дүүрэтэр үшөө 65 мянган кубометр модо бэлэдхэхээр шиидэнхэйнүүд. Энэ модоор хоёр бүлэ айлай орохо 700 гэр барижа болоно.

Һайн шанартай модо ехээр, бага гаргашатайгаар бэлэдхэхэ гэһэн зорилго Баргажанай леспромхозой хүдэлмэришэд урдаа табина. Халаанай даабари үлүүлэн дүүргэхын тула хүдэлмэришэн бүхэн хоорондоо мүрысэнэ. Ажалаа зүбөөр эмхидхэжэ шадаһан тус леспромхозой хүдэлмэришэд 275 мянган кубометр модо бэлэдхэхэ юһэ һарынгаа даабари байгша оной сентябриин 10-да дүүргэбэ.

Н. ТЮРНЕВ.

Зэдынхидэй үүсхэлээр

МАЛАЙ ҮБЭЛЖЭЛГЭДЭ БЭЛДЭНЭ

Малайнгаа тоо олошоруулхын, тэдэнэйнгээ ашаг шэмэ үгэлгые һайжаруулхын ба мал ажалhaa абтадаг эдеэ хоолой зүйлнүүдые улам дээшэлүүлхын түлөө социалис мүрысөөн Зэдын аймагай совхозуудай хоорондо үргэнөөр дэлгэрһэн байна.

Энэ түрүү үүсхэлыень Захааминай аймагай совхозууд һайшаан дэмжэжэ, мал ажалаа улам һайжаруулхын тула бардам хүрэхэ үбһэ, тэжээл бэлэдхэхэ гэһэн социалис уялга абаба.

Абтаһан уялгын хэр зэргээр дүүргэгдэжэ байһан тухай Дүтэлүүрэй ба Ёнгорбойн совхозуудай жэшээ дээрэ харайбди. Һаяын мэдээгээр Дүтэлүүрэй совхоздо 45 мянган центнер үбһэн бэлэдхэгдээд байна. Энэ совхозой хоёрдохи отделени илангаяа һайнаар хүдэлнэ.

— Манай отделенидэ Дүтэлүүрэй сомоной Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй, худалдаа наймаанай нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй туһа хүргэһэнһөө болоно, бидэ нёдондоной хиһоо хоёр дахин ехэ үбһэ бэлэдхээбди, — гээд отделениие даагша Г. Д. Батуев хөөрэнэ.

Энэ отделени дүн хамта 13.200 центнер үбһэ бэлэдхээ. 4—5 хоногой турша соо совхоздоо хэрэгтэй сенаж дарража урдиһан байгаа. Совхозой болон отделениин партийна организациин ударидалга доро ехэ ажал хэглээ. Ингэжэ шэрүүн улаһилтай газарта үхэр бүхэндэ 1 тонно сенаж бэлэдхэгдэбэ. Харин Д. Гармаевай звено 2.300 центнер үбһэ бэлэдхээ. Дүтэлүүрэй дунда һургуулиин һурагшад Д. Гылыков, Д. Батуев, Д. Цыдыпов гэгшэд һайнаар хүдэлөө. Шефскэ туһа хүргэһэн организацинууд 50 центнер үбһэ сомоо.

Енгорбойн совхоздо тэжээл бэлэдхэлгэ баһал һайн ябажа байна. Долоон үдэрэй турша соо 600 тонно силос дарагдаа. Энэ жэл совхоздо ехэшье, һайншье шанартай үбһэн абтаа. Һүринүүд бултадаа хорёологдонхой юм. Хамтын малда тэжээл эдэбхитэйгээр бэлэдхэлсэһэн хүнүүдтэ үмсынгөө малда үбһэ бэлэдхэхынь тула совхозой дирекци сабшалан таһалан үгөө һэн. Энэнь хүдэлмэришэдые ехээр урмашуулһан байна.

Гадна эдэ хоёр совхоздо тэжээл бэлэдхэлгын хажуугаар малай байра заһаха, дулаалха хүдэлмэри зэргэ ябана. Үхэрэй, хониной байранууд, тэжээл буйлуулдаг цех болон бусад байранууд һэльбэгдэнэ, дулаалагдана, заһабарилагдана.

И. ХАРЖЕЕВ.

ТҮРҮҮ ҺУУРИЯА ЭЭЛХЭЭР...

Таряа хуряалгын халуун хүдэлмэриин үедэ үргэһэ нойргүй, эсэхэ сусахые мэдэнгүй шахуу ажалладаг, урагшаа һанаатай бэрхэ комбайнернууд Улаан-Үдын аймагай «Искра» колхоздо үсөөн бэшэ.

Тэдээнэй нэгэн Виктор Васильевич Родионов энэ жэлдэшье өөрынгөө «Сибиряк» комбайные һайнаар заһабарилаад, бригада сооһоо эгээн түрүүлэн горох хуряалгада гараһан байна. Дүршэлтэй комбайнер хэдэхэн үдэрэй туршада 191 гектар дээрэһээ горох хадажа унагаагаад, шэниисэ хадалгада оробо.

Виктор Васильевич эртэ үглөөнһөө үдэшэ орой болотор комбайнаа жолоодоходоо 12 гектарай орондо 14—15 гектар таряа хадана.

Түрэл колхозойнгоо үргэн ехэ тараалан дээгүүр 17 жэлэй турша соо комбайн жолоодожо ябаһан дүршэлтэй энэ комбайнер саг үргэлжэ түрүү һууринуудай нэгые эзэлдэг байна. Виктор Васильевич үнгэрэгшэ жэлэй мүрысөөнэй дүнгөөр ажахы соогоо хоёрдохи һуури эзэлһэн юм.

З. ВЕСНИНА.

ПЕДАГОГИЧЕСКА ЭРДЭМ ДЭЛГЭРҮҮЛЭЕ!

РСФСР-эй педагогическа бүлгэмэй Буряадай таһагай байгуулагдаһаар арба гаран жэл болобо. Энэ үе соо хүн зоной дунда научно-педагогическа эрдэм дэлгэрүүлхэ талаар шилээн ехэ юумэн хэгдэһэн байна. РСФСР-эй педагогическа бүлгэмэй Буряадай таһагай аймаг бүхэндэ өөрын түлөөлэгшэтэй гэхэ гү, али таһагтай юм.

Республиканска болон аймагай газетэнүүдэй хуудаһан дээрэ олоной дунда педагогическа эрдэм дэлгэрүүлхэ тухай, бүлын хүмүүжүүлгэ тухай багшанар, хүмүүжүүлэгшэд, эмшэнэр болон комсомолой ажаябуулагшад статьянуудые толилуулһан байха. Жэшээнь, «Бэшүүрэй таряашан», «Зэдын үнэн», «Шэнэ Үдэ», «Ленинэй туг» гэхэ мэтын аймагай газетэнүүдэй хуудаһанда олон багшанар бэшэ, мүн хүмүүжүүлгэдэ харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд научно-педагогическа темээр статьянуудые толилуулһан байна.

Педагогическа эрдэмэй асуудалаар хүдэлмэри ябуулдаг аймагуудай эхин эмхи тухай хэлэбэл, һонирхоор юумэн олон. Жэшээнь, Хориин аймагай Георгиевскиин дунда һургуулиин эхин эмхи кино харагшадай үмэнэ аман журнал гаргадаг. РСФСР-эй педагогическа бүлгэмэй Буряадай таһагай аймагуудай эхин эмхинүүд һурагшадай түрэлхидэй хүдэлдэг газарта «һургуулиин дохёо» гэжэ ханын газетэ гаргадаг. Тиимэ газетэнүүдые Хориин, Бэшүүрэй, Зэдын, Загарайн аймагуудай харьялата һургуулинууд гаргадаг заншалтай.

Ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлхэ асуудалаар радиогоор, телевиденеэр үгэ хэлэгдэнэ, Тодорхойлбол, Бэшүүрэй аймагай нютагай радиогоор түрэлхидтэ зорюулагдан, лекцинүүд һара бүхэндэ уншагдана. Бэшүүрэй дунда һургуулиин багшанар, һууринай хүүгэдэй саадай хүмүүжүүлэгшэд лекцинүүдые уншадаг юм. Баунтын аймагай Багдарин тосхондо үзэл сурталай болон физическэ хүмүүжүүлгэ, түрэлхидэй нэрэ хүндэ тухай хөөрэлдөөн болоһон байна.

Научно-педагогическа эрдэм дэлгэрүүлхын тула хүдөө нютагай хүн зоной суглаануудта, ниитын эмхинүүдэй зүблөөнүүдтэ һамбаашалагдадаг.

Бэшүүрэй аймагта хүмүүжүүлгын асуудалаар жэл бүри 500—600 лекци уншагдадаг. Үнгэрхэдөө колхоз болон совхозуудай, элдэб предприяти болон эмхи зургаануудай үйлэдбэриин зүблөөнүүд дээрэ хүмүүжүүлгын асуудал табигдадаг. Эдэ аймагуудай һууриин тосхонуудта эсэгэнэрэй конференцинүүд үнгэргэгдэдэг. Бэшүүрэй аймагай олон һургуулиин багшанар (Хэрээтын, Гушадай, Дээдэ-Мангиртын) холын бэлшээридэ байдаг түрэлхидтэ ошожо, лекци уншадаг заншалтай.

Мүн баһа һургуулиин багшанар шабинарайнгаа гэртэхиндэ ошожо, байра байдалтайнь танилсадаг заншалтай гээшэ ааб даа. Тиимэ ушарта түрэлхидтэй нюур нюураараа урда урдаһаа харалсан һуухадаа, хүмүүжүүлгын асуудалаар хөөрэлдөө хэжэ болохо байна бшуу. Жэшээнь, Еланай найман жэлэй һургуулиин эхин класуудай багша Г. Г. Стрекаловский нимэ уулзалгануудые тон ехэ удха шанартай гэжэ тоолодог.

Педагогическа бүлгэмэй Хориин аймагай эхин эмхидэ хабаададаг Баруун-Хасууртайн найман жэлэй һургуулида түрэлхидэй дунда ехэ хүдэлмэри ябуулагдана. Тэндэхи зарим түрэлхид педагогическа бүлгэмэй гэшүүд болонхой юм. Тиимэһээ нэрлэгдэгшэ һургуулиин бүхы һурагшад һуралсалдаа амжалта туйлана.

Үнэхөөрөөшье, педагогическа бүлгэмэй уставай ёһоор, түрэлхид тэрэнэй гэшүүн болохо ёһотой. Тиимэһээ багшанар түрэлхидые бүлгэмэй гэшүүн болгохоёо оролдохо ёһотой.

Республикын аймаг бүхэндэ түрэлхидэй лектори гү, али арадай университедүүд бии болгогдонхой юм. Жэшээлэн хэлэбэл, Загарайн аймагта түрэлхидэй лекторинуудһаа гадна дунда һургуулинууд шадар арадай зургаан университет хүдэлнэ. Тэдэнэй хэшээлнүүд һарадаа нэгэ дахин болоно. Хамта дээрээ 1657 шагнагшадта 145 багша лекци уншалаг.

Хяагтын аймагта арадай найман университет хүдэлжэ, олоной дунда педагогическа эрдэм амжалтатайгаар дэлгэрүүлнэ. Дүрбэн дунда болон найман жэлэй найман һургуули шадар түрэлхидэй лектори хүдэлдэг. Республика дотор бүхы дээрээ 1973—1974 онуудай һуралсалай жэлдэ арадай 52 университет хүдэлжэ, 13.300 түрэлхидые хабаадуулаа. Улаан-Үдын, Загарайн, Баргажанай, Бэшүүрэй аймагуудай, мүн ниислэл хотымнай арадай университедүүд эмхитэй һайнаар хүдэлөө.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институдай шадар арадай университет һайн хүдэлөө. Тэрэ университет хадаа һуралсал хүмүүжүүлгын талаар директорэй орлогшын, профтехучилищинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй болон бүлын хүмүүжүүлгын факультедүүдтэй байгаа юм.

Гэбэшье олоной дунда педагогическа эрдэм дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ дутуу дунданууд олон. Энэ хэрэгтэ бүхы арга боломжонууд хүсэд хэрэглэгдэнэгүй. Зэдын аймагта арадай оройдоол хоёр университет хүдэлдэг. Тэдэнь аймагай бүхы түрэлхидэй дунда педагогическа эрдэм яагаад һайнаар дэлгэрүүлхэб?

Зарим аймагуудта түрэлхидэй дунда педагогическа эрдэмэй үндэһэшье дэлгэрүүлхэ хүдэлмэри хэгдэнэгүй. Лектор бүхэн шагнагшадай хэмжээндэ хүрэхөөр, лекцидээ һайнаар бэлдэнэгүй, нютагай жэшээнүүдые багаар хэрэглэнэ.

Педагогическа бүлгэмэй аймагай таһагууд, эхин эмхинүүд арад зоной дунда хүмүүжүүлгын асуудалаар хүдэлмэри эршэтэйгээр ябуулха зэргэтэй. Эрдэм-техникын хүгжэжэ байһан мүнөө үедэ хүмүүжүүлгын асуудалда бэлэдхэлгүй түрэлхид байха ёһогүй.

Ф. СТЕПАНОВ.
РСФСР-эй педагогическа бүлгэмэй Буряадай таһагай харюусалгата секретарь.

ХИЛЫН СААНАҺАА
ТЕЛЕФОН-ТЕЛЕГРАФ-РАДИО

БЕРЛИН

Хани ёһоной оршон байдалда

ТАСС

СССР-эй ба ГДР-эй хоорондын экономическа, научно-техническэ харилсаанай талаар правительстванууд хоорондохи комиссиин заседани эндэ боложо дүүрэбэ. Хоёр ороной делегацинуудай хүтэлбэрилэгшэд: СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. А. Тихонов, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, Гүрэнэй түсэблэлгын комиссиин түрүүлэгшэ Г. Шюрер заседани тухай протоколдо гар табяа.

Н. А. Тихонов СЕПГ-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Э. Хонеккертой уулзажа, хөөрэлдэһэн байна. Экономикын бүхы асуудалнууд, мүн эрдэм, техникын талаар хоёр ороной хоорондохи харилсаае саашадань хүгжөөхэ тухай асуудалнууд хани ёһоной оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөнүүдэй үедэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Хэдэ хэдэн хэлсээнүүдтэ, тэдэнэй тоодо хүдөө ажахын ба хүдөө ажахын машина бүтээлгын асуудалнуудаар харилсаа холбоо тогтоохо тухай хэлсээндэ гар табигдаһан байна.

БОНН

Газетын һайндэр

ТАСС

КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат, «Советская Россия» газетын ахамад редактор П. Ф. Алексеев (делегациин толгойлогшо), КПСС-эй ЦК-гай уласхоорондын таһагые даагшын орлогшо В. С. Шапошников хоёрһоо бүридэһэн КПСС-эй делегаци Германиин Коммунистическэ партиин Правлениин уряалаар ФРГ-дэ ерэбэ.

Баруун Германиин коммунистнуудай газетэ — «Унзере цайт» газетын сентябриин 21—22-то Дюссельдорфдо үнгэргэгдэхэ һайндэртэ делегаци хабаадаха юм.

ХЕЛЬСИНКИ

У. К. Кекконенэй мэдүүлгэ

ТАСС

Дайн байлдаанһаа Финляндиин гараһаар 30 жэлэй ой гүйсэһэнтэй дашарамдуулан Финляндиин Республикын президент Урхо Калева Кекконен Финляндиин телеграфна бюрогоор мэдүүлэбэ.

Эблэрэлгын хэлсээндэ гар табигдаһанһаа хойшо үнгэрһэн гушан жэл түүхэтэ тиимэшье бага бэшэ болзор гээшэ гэжэ президент хэлээ. Агууехэ социалис гүрэнтэй хүршэлдэг Финляндиин тэрээнтэй хани, хүршэ ёһоор, нэгэ нэгээ хүндэлэлгын үндэһөөр, бэеэ дааһан байдалтайгаар хүгжэжэ шадаха байһыень энэ үе гэршэлнэ.

Дайнай һүүлээр хэдэ хэдэн договорнуудые, хэлсээнүүдые баталжа, ехэ туһаламжа, дэмжэлтэ үзүүлһэнэйнь түлөө фини арад зоной дииилэнхи олонхиин үмэнэһөө Советскэ Союзда гүнзэгы сэдьхэлһээ баяр баясхалан хүргэнэб гэжэ У. К. Кекконен мэдүүлээ.

НЬЮ-ИОРК

К. ВАЛЬДХАЙМАЙ МЭДҮҮЛГЭ

ТАСС

Уласхоорондын харилсаае саашадань үргэдхэн хүгжөөхэ ёһын үндэһөөр хүн гүрэлнүүдтэ хабаатай гол шухала асуудалнуудые шиидхэжэ болохо байна гэжэ ООН-ой Генеральна секретарь К. Вальдхайм мэдүүлээ. Энэ талаар таарамжатай оршон байдал тогтоод байна. Тиимэһээ энээниие бүрин ашаглаха шухала. ООН-ой Аюулгүй Соведэй, Генеральна Ассамблейн шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын тула ООН-ой гэшүүн-гүрэнүүд хүсэлэл оролдолгоёо гаргаха зэргэтэй гэбэ.

ООН-ой Генеральна Ассамблейн XXIX сесси дээрэ гол шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ байна гэжэ К. Вальдхайм пресс-конференции дээрэ мэдүүлээ. Зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хурааха, тэдэниие, нэн түрүүндэ ядерна буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалга болюулха асуудалнууд зүблэхэ зүйлдэ оруулагданхай.

НИКОЗИ

Никозидо уулзалга болобо

ТАСС

Эндэ ерээд байһан СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо Л. Ф. Ильичев Кипрэй Республикын президентын уялгые дүүргэгшэ Г. Клиридистэй уулзажа, хөөрэлдөө.

Хани ёһоной оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөнүүдэй үедэ Кипрэй асуудалаар һанамжануудаа хэлэхэ зуураа хоёр ороной хоорондохи харилсаанай эдэ хэдэн асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

Кипрэй гадаадын хэрэгүүдэй министр И. Христофидис, СССР-һээ Кипртэ байдаг элшэн сайд С. Т. Аставин хөөрэлдөөндэ хабаадаа.

Уулзалгын дүүрэмсээр, Г. Клиридис хэблэлдэ зорюулжа мэдүүлгэ хэһэн байна. Кипрэй бэеэ дааһан байдалтай болохын түлөө, газар дайдынь бүрин бүтэн байхын түлөө арал дээрэһээ гадаадын бүхы сэрэгүүдые гаргуулхын түлөө Советскэ Союз, Кипрэй правительство тэмсэнэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ. Бэеэ дааһан байдалтай болохынь тула шэнэ аргануудые бэдэрхэ хэрэгтэй.

Л. Ф. Ильичев Кипрэй вице-президент, арал дээрэхи түүрэгүүдэй бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэ Р. Денкташтай уулзажа, хөөрэлдэбэ.

Хани ёһоной, үгэеэ ойлголсолгын оршон байдалда үнгэрһэн уулзалгын үедэ Кипрэй асуудалаар һанамжануудаа хэлсэбэ.

НЬЮ-ИОРК

ООН-ой ГЕНЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙН СЕССИ

ТАСС

ООН-ой Генеральна Ассамблейн эндэ боложо байгаа XXIX сесси дээрэ США-гай президент Дж. Форд үгэ хэлэбэ. Энэ эмхиин байгуулагдаһанһаа хойшоошье эб найрамдалда аюул бэрхэшээл тохёолдуулһан хёмороо зүришэлдөөнүүд гарадаг байгаа. Гэбэшье хүн түрэлтэн эгээл ехэ аюулые — дэлхэйн шэнэ дайе саража шадаһан байна. Энэ зуун жэлэй үлөөшэ хубиие амгалан байдалай, харилсаа холбооной, экономическа хүгжэлтын үе саг болгохо бүхы арга бидэнэртэ бии гэжэ Дж. Форд мэдүүлбэ.

Урда тээнь агууехэ гүрэнүүд хоорондоо хёмороо зүришэлдөөтэй байһан һаа, харин мүнөө энэнь һуларжа, харилсаа холбоотой боложо байнхай гэжэ США-гай президент хэлэбэ. Хёмороо зүришэлдөөнэй асуудалнууд Генеральна Ассамблейн урдахи сессинүүд дээрэ зүбшэн хэлсэгдэжэ, шиидхэгдэдэг байгаа. Тиин мүнөө уласхоорондын харилсаа холбоо тогтоохо аргатай болообди.

Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй бии болоһон үедэ дайн байлдаае сараха гээшэ бүхы гүрэнүүдэй гол зорилго болоно гээд Дж. Форд мэдүүлээ. Али бүхы зүришэлдөөтэ асуудалнуудые амгалан ёһоор шиидхэхын тула шухала хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй гэжэ тэрэ тэмдэглэбэ.

Уласхоорондын хэрэгүүдтэ Холбоото Штадууд гол уялгануудые дүүргэдэг юм гэжэ президент мэдүүлнэ. Президентын хэлэһэнэй ёһоор, эб найрамдал бэхижүүлхын, харилсаа холбоо тогтоохын тула США оролдохо байна. Ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдэй бии байгаа сагта Холбоото Штадуудай, Советскэ Союзай хоорондын харилсаае тогтууритай болгохоһоо ондоо арга байхагүй гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Һаяхан Кипртэ, Дутын Зүүн зүгтэ ба Индохитадта болоһон дайн байлдаануудай үеэр тохёолдоһон гэмтэл хохидолоо усадхан зайсуулхые Холбоото Штадууд оролдохо байха гэжэ Дж. Форд хэлэбэ. Баруунай олон оронуудай экономическа хүшэр бэрхэтэй байдалда ороһондонь һанаагаа зобожо байһанаа США-гай президент элирхэйлэн мэдүүлээ.

Экономикын асуудалнуудаар харилсаа холбоогоо улам үргэдхэхыень ООН-ой гэшүүн-гүрэнүүдые президент уряалба.

НЬЮ-ИОРК

Генеральна Ассамблейн сессиин түрүүлэгшын мэдүүлгэ

ТАСС

ООН-ой Генеральна Ассамблейн XXIX сессиин түрүүлэгшэ, Алжирай гадаадын хэрэгүүдэй министр А. Бутефлика пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, Африкадахи хэрэгүүд зүб замаар хүгжэнэ, национальна сүлөөрэлгын замда гарахын түлөө арадуудай тэмсэлэй илагдашагүй байһые энэнь элирхэйлэн харуулна гэжэ тэмдэглээ. Гвиней-Бисаугай арад зоной илалта, Португалиин бусад газар нютагуудай хүн зоной өөһэдынгөө эрхэ өөһэдөө тодорхойлхо зам бэдэржэ байһан ушар Африка түбиин арадуудай колониализмын дарлалта мүлжэлгэһөө мултарха хүсэлэнтэйе элирхэйлэн гэршэлнэ гээд тэрэ мэдүүлээ.

Гэхэ зуура, Урда Африкын Республикада үндэһэ яһанай илгаа гаргадаг политикын үргэлжэлүүлэгдэһээр байһанда тэрэ һанаата болодог тухайдаа мэдүүлбэ.

Кипрэй асуудал тушаа А. Бутефлика тогтон хэлэхэдээ, Кипрэй Республикада бэеэ дааһан байдал олгон, газар дайдынь бүрин бүтэн байлгые хангабал, энэ асуудалые шиидхэжэ болоно.

БОНН

Г.-Д. Геншер Бундестагта үгэ хэлэбэ

ТАСС

ФРГ-гэй гадаадын хэрэгүүдэй министр Г-Д. Геншер Бундестагай заседани дээрэ үгэ хэлэхэдээ, гадаадын политикын асуудалнуудаар правительственна мэдүүлгэ хэбэ.

Брандт-Шеелиин кабинедэй баримталдаг политикын үндэһөөр, ФРГ-гэй правительство Европын социалис гүрэнүүдтэй харилсаа холбоо тогтооно гэжэ министр хэлээ. Социалис оронуудтай харилсаагаа амгалан байдалай аша туһада саашадань хүгжөөхэ шухала гэжэ тэрэ тоолоно.

Зүүн Европын оронуудтай һанамжаяа хэлсэхэ, эдэ оронуудай хүтэлбэрилхы ажал ябуулагшадтай хөөрэлдөөнүүдые хэхэ шухала гэжэ федеральна правительство хододоо тоолодог гэбэ.

СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын албанай хэрэгээр һаяхан ФРГ-дэ ерэһэн тухай Г.-Д. Геншер тогтон хэлээ. Бонндо болоһон хөөрэлдөөнүүд Германиин Федеративна Республикын, Советскэ Союзай хоорондохи харилсаанай һайжаржа байһые элирхэйлэн гэршэлнэ.

Дэлхэйн ниислэл хотонуудаар

Абиджан — Званей яһата эрьеын ниислэл хото.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бэеэ дааһан байдалай талмай — Абиджанай үзэсхэлэн һайхан газарнуудай нэгэн мүн.

ТАСС-ай фотохроника.

(Түгэсхэл. Эхининь сентябриин 20-ной номерто).

Цэрэн ГАЛАНОВ

ХҮБШЭДЭ БОЛОҺОН ТҮРЭ

(Шэнэ романһаа хэһэг)

— Хүрьгэн хүбүүмни, гэр байрагүй, зольбо зон бэшэ ха юмбибди, урданайнгаа элинсэг хулинсагай зар заншал һанажа, түрэ хуримаа айл аймагтаа бусажа, хүн зоноо суглуулжа, хэел. Энэ ойн соорхой соо юун түрэ гээшэб? — гэжэ Галсан үбгэн Жамбалай эрид зангаа хубилһые хаража, гайхан тагнан байба.

— Айл аймагаар яахамнайб. Эндэ эгээл болоо! — гэжэ Жамбал дүхэригэй тэгэндэ һуугаад, модон аяганууд соо архи аягалжа захалба.

Удангүй тэндэ ерэһэн хүбүүд үгэтэй хүүртэй, улаан зээрдэнүүд боложо, хэнииньшье хэнһээшье гайхахаяа болижо, дорюун зүрхэтэйнүүд болошобод.

— Хүндэтэ худа урагууд! Би нэгэ юумэ хэлэхэ байнаб. Ори ганса басагаяа хадамда үгэжэ байхадаа, бэлэг сэлэгээ нэрлэхэ байнаб. Мүнөө эндэ бэлэгээ гартань барюулха аргагүй байбашье, һүүлдэ айл аймагайнгаа нюдэн дээрэ барина бээзэб, — — гэжэ Галсан үбгэн хүл дээрээ бодоод, энэ шууяа болюулха һанаатай шангаар хэлэбэ.

— Зай, үбгэжөөл хэлэ!

— Хэр ехэ бэлэг хүрьгэндөө баридаг юм ааб, шагная. Гэнтэ манда хахад хүхадыншье хүртэжэ болохол.

— Үгы, үбгэжөөл, һүүлдэнь энэ үгэһэн бэлэгһээ арсажа бү бай.

— Юун арсаха һэм даа. Арсаа һаань, хүсөөр абана бээзэбди, — гэлдэжэ хүбүүд бүри шууялдашаба.

Энэ үедэ Жамбал баһал һууриһаа бодожо, ташаагаа хоёр гараараа тулаад, хүмэдхэеэ буулгаба.

Тойроод шууяан гансата үгы болошобо. Галсан үбгэн Жамбал тээшэ эрьежэ, гарнуудаа урдаа хабсарган, үгэеэ хэлэжэ оробо:

— Хүүхэн үриие хүн болгожо үгэхэдөө, орохо гэртэй, үмдэхэ хубсаһатай, эдихэ зөөритэй болгохо эсэгэ, эхын ёһо гээшэ. Хундаган сагаан һэеы гэр барихые зуун хониной ноохо хоёр талаһаань хамталха, эриг тэхэ, бүһэ, уяа томохые табин ямаанай ноохо хамталха, энээнһээ гадна, басаганай худалдаан гэхэдэ, зуун табин түхэриг мүнгэ, далан толгой мал эриһэн байнаб. Ингэжэ Арсалан худатаяа түрүүн таараллдаһан бэлэйбди — гэбэ Галсан.

— Би оройдоо арсанагүйб, — гэбэ Жамбал, — тэдэ малнуудаа мүнөөшье абахадатнай болохо.

— Иимэ түргөөр гү? Гансата бултыень гү? Яагаа һайн юм гээшэб! — гэжэ Галсан баярлашаба.

Хүбүүд энеэлдэшэбэ. Галсан үбгэжөөл Жамбалай хүдалаар хэлэһые ойлгонгүй, үгэеэ саашань үргэлжэлүүлбэ:

— Би басагаяа дүүрэн бэлэдхэлтэйнь ябуулхаб. Худынгаа мүнөө үгы хадань бүхы бэлэдхэлыень бэедээ даажа абаха болоноб. Хэршье хатуу сагай боложо байгаа һаань, алта мүнгэ гамнахагүйб. Хүгшэн бидэ хоерто юун ехэ юумэн хэрэгтэйб, танһааш абаһанаа бултыень басагандаа үгэхэбди. Тэрэ танай үгэһэн малыешье мүнгэн зөөри болгоод, таанартаа үгэхэб.

— Һайн лэ үбгэжөөл байнат. Энэ хэлэһэн үгэдөө хүрэдэг һаатнайл, болохо һэн, — гээд Жамбал нүхэд тээшээ хараад эмнибэ.

— Үгэдөө хүрэхэб, — гэжэ Галсан үбгэн доро дохибо, — тиигээд мүнөө таанарай айл аймагта хүрэхэ сүлөөгүй ябаа хадатнай, энэ отог соомни орожо, түрэ хуримай ёһоор, шэнэ айлай гэр тоорогложо, мяха барял. Сагаан эдеэнһээ ама хүртэел.

Галсан үбгэн тэбшэтэй мяха барижа, отогтоо оробо. Хойноһоонь Дулмажаб хүгшэниинь забьяатай һү, аяганууды бараад, хэдэн хүбүүдые урдаа дахуулжа оробо.

— Шэнэ гэртэ сагаан эдеэнһээ ама хүрэгты! — гэжэ хүгшэн хэлээд, түрүүн айлай байха газарта ялаажа, ама хүрөөд, хүбүүдтэ аягаяа барюулба.

Галсан үбгэн тэбшэтэй мяхаяа урдаа газарта табижа, хониной дүрбэн үе хүзүү, тэбшынгээ үзүүртэ табяад, хониной үргэлжэ шагайта абажа, борьбыень булгалангүйгөөр мяхыень мүлжэжэ эдеэд, тэбшэ соогоо табиһан бэеэрээ, дүрбэн хүзүүгээ гартаа абажа бодоод, галай байдаг газарай урда зогсожо, «Шэнэ гэр тоорогдо-хой! — гэжэ шангаар хэлэбэ. Тиигээд хүзүүгээ отогой дүрбэн зүг тээшэ шэдэбэ.

Һүүлдэнь Галсан үбгэн шагайтаяа барижа, отог соогуураа нара зүб тойрожо:

— Тоорог, тоорог, тоорог! Найман ханын хагсарга бата бэхи болог. Наян уняагай бүгэлдэргэ бүхэ бэхи болог. Тооһониинь газаашаа, тоһониинь зосоошоо, эдынь элбэг, эдеэниинь дүүрэн, эзэниинь мүнхэ болтогой! — гэжэ дүүргэхэдээ, шагайтаяа үүдэн дээрэ можодо хабшуулжархёод, газаашаа гараба.

Эндэ Галсан үбгэниие хэдэн хүбүүд угтажа абаад, дуулалдабад.

— Тоорог, тоорог,
тоорог!
Хаан уулын бургааһаар
Ханын модо бүтээһэн,
Хандагай бугын арһаар
Саана наанань тобшолһон
Найман уулын шэнэһээр
Наян уняаень бүтээһэн,
Нарин шугын хуһаар
Наян халбагыень
бүтээһэн
Бухэли модон тооноотой,
Зурал зургаан даагатай,
Эхир заадан баханагай,
Торгон хүхэ үнгөөр
Үүдэнэйнь үнгэ
тааруулһан,
Мянган хониной нооһоор
Манглай тохом бүриһэн,
Миндаһа утаһан хоёроор
Ооһор бүшыень
тааруулһан
Хүхэ түмэр тулгадань,
Галай дүлэн бадарһай.
Хара шэрэм тогоондонь
Хүндэтэй эдеэн болоһой.
Эзэн эхэнэр хоёрынь
Эбээ нэгэдэжэ һууһай.
Намсарайн хайрада
хүртэжэ,
Найман үхибүүд түрэһэй.
Дүүрэн улаан шарайтай
Дүрмэгэр хара нюдэтэй,
Томо сагаан шүдэтэй,
Түбиин номгон һуудалтай.
Найман гүрлөө шанхаяа
Хоёр тээшэнь гүрэжэ,
Нарин сагаан хамсыгаа
Һадхуулан һуугаарай.
абхайсамни! —

гэлдээд, мэдээтэй мэдээгүй һууһан Амгаланиие хүбүүд үргэжэ бодхоогоод, үдхэн хара үһыень задалжа, һамган болгожо һамнаха гэхэдэнь, тэрэнь үһэеэ бүхэөөр гартаа орёожо бараад, табижа үгэбэгүй.

Теэд хүбүүд мундууханаар хажуудань хүрэжэ, хашхартарнь хоёр гарыень заалажа, бүри түрүүн бэлдээд асарһан һамган дэгэл үмдэхүүлжэ, хоёр тээшэнь хахалһан үһэндэнь туйба зүүлгэжэ, бүреэһэ хэжэ, боолгыень хабшаба.

— Бэри бэлэг болоо. Бэри бурхандаа мүргэг! — гэлдэн, хүбүүд Амгаланиие бариһандаа һамбаашалжа, эндэ тэндэһээнь һабардаад абабад.

Амгалан бурханда наманшалхаяа огто таһа арсаба. Эхэ эсэгэ хоёрынь мүнөө һаял басаганайнгаа Жамбалда хадамда ошохо ямар дурагүй байһыень ойлгобо хэбэртэй. Теэд энэ үеһөө хойшо Амгаланиинь тэдэнэрэй мэдэлһээ гаража, хүнэй болошоһон байба.

Мүнөө Жамбал хайшаншье гэхэ эрхэтэй. Эдэ бүгэдые нэгэшье алдангүй хаража байһан Жамбал:

— Зай, бэри гэртэмни бууба гээшэ. Залуу һамганаймни түлөө барияд — гэжэ модон хүнэгтэй архияа дээрэ үргөөд, хооһолжорхибо.

Һүүлдэнь Жамбал тэрэ сугтаа ерэһэн хүбүүдтээ, тэдэнэй тоодо, Галсан үбгэн Дулмажаб хүгшэн хоёрто, бултандань түрын бэлэг болгон, хори хорин сагаанай мүнгэ бэлэг бариба.

Энэ тэрээнэй эгээ ехэ хүндэнь байба. Һүүлдэнь Жамбал гээшэ үбгэн хүгшэн хоёр тээшэ харахаяашье болишобо. Хүбүүд тон ехээр баярлалдан, Жамбалаа магтажа байгаад, аяга аягаар архи гудамхижа оробод.

Тэдэнэр бархиралдажа, үбсүүнүүдээ шаажа, гар хүлөөрөө татасалдажа, энгэрдэлдэжэ эхилбэд.

— Хүбүүд, үшөө нэгэ бага шууягүй байгты! Энэ харана гүт? Минии гарта арбан түхэриг байна: Би энэ һээр улаан гараараа хухалһан хүндэ арбан түхэриг шан баринаб, — гэжэ Жамбал урдаа байһан һээр баруун гартаа абажа, дээрэ үргөөд, зүүн альган соогоо мүнгэ харуулба.

— Би түрүүн! Би түрүүн! —гэлдэжэ, хэдэн хүбүүд һуга харайлдан бодоод, Жамбалай һарбайһан сарай һээр абаба. Теэд хэнииньшье энэ һээр хухалжа шадабагүй.

— Хухалаагүй хадаа тэрэ намһаа абаһан хори мүнгэнүүдээ бусаарты. Иимэ шадалгүй хүбүүдээр ябанаб гэжэ һанаагүйб — гэбэ Жамбал. Тэдэнэр мүнөө һая абаад хухилдэжэ байһанаа мүнгэнүүдээ бусааха баатай болобод. Һүүлдэнь Шарагшан Дондог, Бамбаадии гэжэ эгээ нэтэрүү хоёр Жамбалһаа дахин һээр абажа үзөөд, хабдашаһан гарнуудаараа дахин шаахаяа зэһэбэд.

Бамбаадии үбдэг дээрээ һэхэржэ һуугаад, хэдэн дабтажа, хоёр-гурба дахин шаажархиба. Гарһаань шуһан гарашаба.

Тэрэ буха шэнгеэр хүлһэеэ гоожуулан, толгойгоо һэжэрээд, бүтэн һээр газарта табижа, гэдэргээ сухариба.

Шарагшан Дондог һарьмай дэгэлээ тайлажа, һууридаа орхёод, бүһэеэ сами дээгүүрээ бүһэлөөд, хамсыгаа дээрэ шамажа, газарта табяатай һээр абаад, нэгэл далайгаад шаажархиходоо, хухалжархиба.

Һээрэй үзүүр хүнүүдэй толгой дээгүүр хиидэжэ, саана холо нарһа сохёод, һөөргөө һүрэшэбэ.

— Яһала гар шэрүүнтэй байнаш, Дондог. Бари, — гэжэ Жамбал гар соогоо бариад байһан арбан түхэриг дээрээ, тэндэһээ бууһан хүбүүдэй хори сагаануудые нэмээд, Дондогой гартань адхуулжархиба.

— Үгы, энэ һээр би гартааһан байгааб. Дондог, хоюулаа олзоёо хубаалдаха ёһотойбди, — гэжэ Бамбаадии тэрэнэй хажуудань ерэбэ.

— Һалал даа саашаа! Тиимэ һонин юумэн байдаггүй! — гэжэ Дондог һанаа амараар хэлээд, тэрлигээ үмдэжэ, мүнгэеэ үбэртэлжэрхибэ.

— Үгэ гэнэб! — гээд Бамбаадии хажуудаа модондо түшөөтэй байһан буудаа аһаба, — шинии толгойе хониной толгойһоо хатуу гээ гүш? Уурагтайнь билтартар гаргажархихаб!

— Хүрөө, хүрөө! Нэгэ бага сэнгэбэбди!.. Бамбаадии, энэ һомоншни хожомоо Дондогой толгойдо бэшэ, ямар нэгэн улаантанай гү, үгышье һаа, хушуун Баяндайн Доржыншье толгойдо хэрэгтэй боложо болохо, хадагала халааһандаа. Би мүнөө энээнһээ сааша хэндэшье хамаархахаяа болибоб. Зай, ябая! — гэжэ Жамбал нэгэтэшье һоггоо, архи уугаагүй шэнги хуурай хоолойгоор хэлээд, зэбсэгүүдээ бэедээ шагтагалжа оробо.

Хүнүүд тэрэнэй морииень асаржа эмээллээд, жолооень гартань барюулба. Амгаланай бухал шэрэхэдээ, унажа ябаһан хула моринһоонь мүнөө Шарагшан Дондог хомуудыень абажа хаяад, Амгаланиие мордохуулхаяа һанаба.

— Энэ морииемнай орхиит. Басагыемнай абаашахатнай багадаа гээшэ гү? — гэжэ Галсан үбгэн Дондогой урдань ерэбэ.

— Юун тугаар олон мянган бэлэг тухай дурдаа һэмши? Мүнөө нэгэ яндан морьёо хармалха болобо гүш? — гэжэ Шарагшан Дондог тэрэниие хажуу тээшэнь түлхижэрхибэ.

— Баабай, орхи даа. Мүнөө эдэнэрэй урда орохоёо болёот. Түрүүнһээ эдэшни хара һанаатай ерэһэн байгаа. Хоюулан бэенүүдээл гамныт даа. Өөр тухайгаа минии юуншье гэжэ хэлэхэ аргамнигүй. Гансал нэгэ юумэ халагланаб... — гэжэ Амгалан Дондогые хаража, абяагүй болоод, хажуудань асарагдаһан хула мориндоо мордобо.

Галсан үбгэн басаганайнгаа нэгэ юумэ дутуу хэлэһэниие ойлгобо. Зүгөөр юушье халаглаһыень тухайлбагүй.

— Юундэ зүбөөр, гол руу айлнууд тээшэ бэшэ, Халзан толгой руу гүйлгэлдэшэбэ гээшэб? Шоно арьяатанууд бэшэ ха юм?! — гэжэ Дулмажаб хүгшэн моритой зоной басагыень, баряанда абаһандал, урдаа туугаад, ой руу ябашахыень хараад, гараараа һарабшалан хойноһоонь хэлэбэ.

— Юугээ хэлээб гэжэ хэлэнэш даа, хүгшэн. Ши бидэ хоёр энэ нойтон мунса Жамбалда мэхэлүүлжэ, хайран ганса басагаяа алдаба ха юмбибди даа! — гэжэ хооһон болошоһон тэбшээ урдаа бараад, Галсан үбгэн доошоо һуушаба.

НЕФТЯНИГУУД — ТУНДРАДА

Хойто Мүльһэтэ далайн эрьедэхи Варандей гэжэ ненецүүдэй ажаһуудаг тосхондо Архангельска геологическа трестын нефть бэдэрэлгын экспедици эмхидхэгдэбэ. Тосхоной урданай ажаһуугшадай — ангуушадай, орошодой, загаһашадай, ан үсхэбэрилэгшэдэй дунда шэнэ мэргэжэлтэд — нефтянигууд саг үргэлжэ ажаһуудаг болоһонь.

Заполяриин олохон нютагуудта нефть ба газарай баян хэбтэшэнүүд байжа болохо гээд геофизигүүд багсаана. Тэдэниие Варандейскэ экспедици бэдэрэн олохо зорилготой. Эндэхи барилгада хэрэглэгдэхэ түхеэрэлгэ болон техникэ Архангельскһаа зөөгдэжэ эхилээ. 7000 шахуу тонно элдэб янзын ашаан теплоходуудаар асарагдаа. Тосхондо байрын гэрнүүд, котельнэ, электростанци, складууд баригдана.

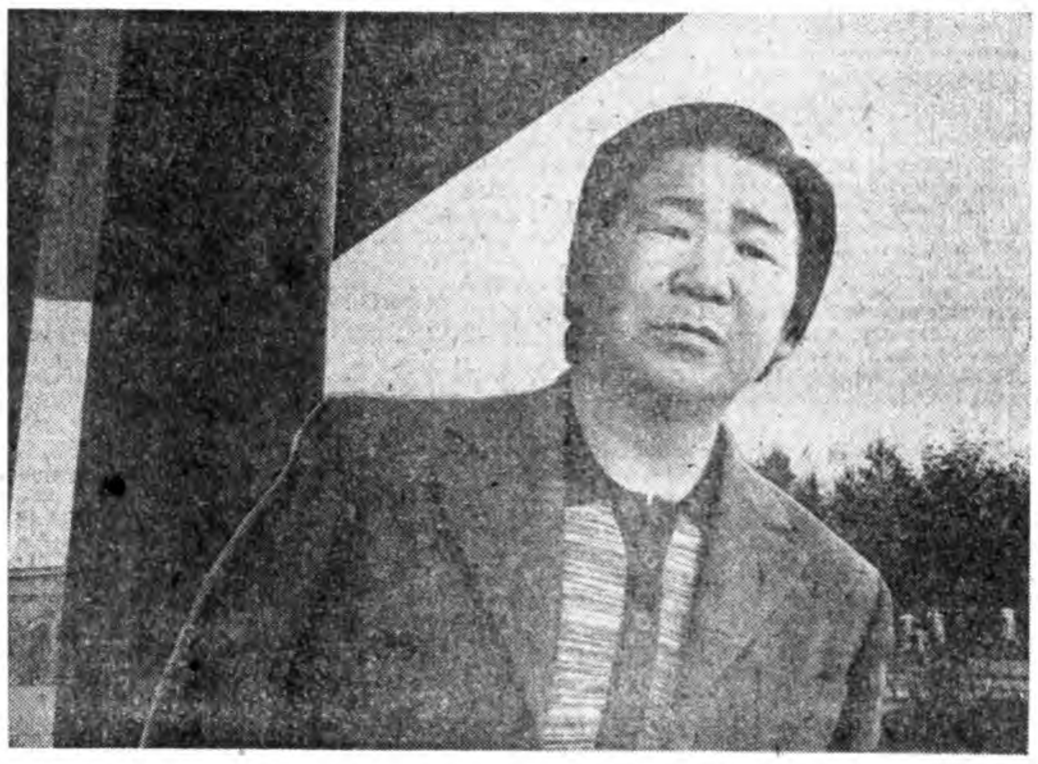
Варандей тосхонһоо нэгэ километрэй зайда түрүүшын буровойн түхеэрэлгэнүүд энэ жэлдэ тодхогдожо эхилхэ юм. Энэнь манай орондохи эгээл хойто захын тиимэ түхеэрэлгэ болохо байна.

Ю. НИКОНОВ,
ТАСС-ай корр.
Ненецэй округ.

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТ[...]

- *Манай айлшан—Кола Бельд[...]*
- Арадай аман зохёолой ба[...] лиг.
- ***Шог ёгто мүрнүүд.***

НАНАЕЦ ХҮБҮҮНЭЙ ДУУН

Арад бүхэн бэлигтэй бэрхэ дуушадтай байдаг шуу. Ирагуу гоё хоолойтой хүбүүд, басагадаараа омогорхожо, «Тэрэнэй дуулахые шагнаа һэн гүш?» гэжэ заабол һурадаг юм. Концертнэ залда суглараһан, мүн филармониин кассада ерэгшэд тон иимэрхүүгээр хөөрэлдэнэ. Энэньшье гайхалгүй. Юуб гэхэдэ, манай Улаан-Үдэ мэдээжэ дуушан айлшалжа ерээ.

Польшын Сопот хотодо болоһон уласхоорондын фестивалиин лауреат Кола Бельдын концертдэ байлсаһан хүн бүхэн иигэжэ хэлэдэг: «Одоо еһотой бэрхэ дуушан гээшэ. Ямар ирагуу гоё хоолой байдаг бэ?»

Яхадай АССР-эй габьяата артист Кола Бельды гэгшын гастроль манай Улаан-Үдэдэ эхилжэ, дуу хүгжэмдэ дуратайшуулые баясуулба.

Репертуартань хорин дуун ороно. Зүрхэ сэдьхэл доһолгомо, сээжын оёорһоо утын худар сууряатажа гү, али сортоотой түргэнөөр долгисон гараһан аялга дуунинь урма зориг бадаруулна. Нэгэ заримдаа аалин намдуу, гуниг түрүүлмэ, нүгөө заримдаа солгёотой дошхон бадаг бүхэндэнь манай ороной бага яһатанай түхэл шэнжэ, абари зан яахын аргагүй бии гээшэ. Хойто зүгэй, Сибиирин, мүн Алас-Дурна хизаарай шэмэрүүн дайдые, тэдэ газарнуудай баялигуудые ашаглажа байһан арадуудай дүлэтэмэ һайхан образ дуун бүхэндэнь мүндэлнэ. «Ород бэшэ яһатан Россида хэдыб», «Хойто полюсой хабар», «Наһанай саһан», «Үбэлнай мангар шэнги» гэхэ мэтын дуунуудынь хойто зүгэй шэмэрүүн хизаарые эли бодо гэршэлнэ. Тэрэшэлэн ород арадай дуунуудые жэншэдгүй һайнаар уянгатуулан зэдэлүүлнэ. «Эх, озёра...», «Под дугой колокольчик звенит», мүн бусадшье дуунуудые шагнажа баясаабди. Дуушан элдэб эсээр маяглахые оролдоногүй, харин дуунай гоё һайханиие, удха шанарые ойлгуулха гэжэ эрмэлзэнэ. Тиимэһээ бүхы һаналаа аялга дуундаа зорюулжа, сээжын оёорһоо ханхинуулна. Бидэ энээндэнь этигэнэбди, зүрхэ сэдьхэлдээ дүтөөр хадуужа абанабди.

— Олон газарнуудаар гастрольдо ябаһанаа бусажа ябанабди, — гэжэ Кола Бельды хөөрэнэ.— Һүүлэй хоёр-гурбан жэлдэ ото гастрольдо ябаабди. Концерт үгэһэн газарнууд тухай дууһынь хэлэжэ шадахагүй байнаб. Бидэнэй аялга дуу Африкын арбан дүрбэн гүрэндэ шагнаа һэн. Белоруссиин һуурин нютагуудаар, хото городуудаар гастрольдо ябаһанаа һалшаг бусаабди. Харин мүнөө танай Буряадта ерээд байнабди.

«Паровоз — һайн, пароход — һайн, самолет — һайн, оро бүришье һайн» гэжэ Кола Бельды дуулана. Энэ дууе мэдэхэгүй хүн үсөөн ёһотой. Композитор М. Табачников зорюута энэ дуу бэшэһэн байна. Тэрэ гэһэнһээ хойшо дуушан тухай алдар суу тараа һэн.

Амарай бар хара тайга соо Мука гэжэ тосхон оршодог. Ерээдүйн артист нанаецай бүлэдэ түрэһэн юм. Эхэ эсэгэ хоёрынь тайга соо агнуури хэдэг, загаһашалдаг байгаа. Һүбэлгэн, ухаансар хүбүүн һургуулиингаа уран һайханай, бүлгэмдэ ябалсажа, ирагуу гоёор дуулаха байһанаа мэдүүлбэ. Уһан сэрэгэй флодто алба хэжэ байхадань анхараад, Улаан тугта Номгон далайн флодой дуунай ба хатарай ансамбльда хабаадалсахыень дурадхаба. Тэрэ гэһээр бэлигтэй артист аялга дуунтай хахасаагүй.

Москвагай эстрадын артист Кола Бельды Совет оронойнгоо область, хизаар болон республиканууддаар гастрольдо ябахадаа, Хойто зүгэй, Сибириин болон Алас-Дурна хизаарай бага яһатанай дуунуудые гүйсэдхэжэ, хаанашье дабтагдашагүй гоё һайхан искусстватай байһыень харуулна.

Европо, Ази болон Америкын оронуудаар нилээд урагшатайгаар гастрольдо ябаһан байха юм. Репертуартань ород, француз, итальян дууһууд оролсоно. Францяар гастрольдо ябахадань, «Оро бүришье һайн» гэжэ дууень францууд түрэл хэлэн дээрээ оршуулжа, дуулахыень гуйһан байна. Кола Бельды францаар тордиһогүй гоёор дуулажа үгөө бэлэй. Альга ташалган удаан замхаагүй, үшөө дахин дуулахыень гуйһан гэхэ. Совет ороной бүхы арадууд адли тэгшэ эрхэтэй, зол жаргалаа мүн баһа адли тэгшээр эдлэнэ гэжэ ойлгооха юм.

Евгений Бабкинай хүтэлбэри доро инструментальна ансамбль наадажа, дуу хүгжэмыень тааруулан үдэшэнэ. Бага арадуудай зарим дуунуудые гүйсэдхэхэдөө бэеэ аятайханаар хүдэлгэжэ, дуунай удхые бүри ойлгосотой болгоно.

— Гоё һайханаар дууланаш, Кола. Һайн даа! — гэхэ дуран хүрэнэ.

П. ЮМОЖАПОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Яхадай АССР-эй габьяата артист Кола Бельды.

А. **ИСТОМИНОЙ фото.**

ТААБАРИИН ОРОНООР АЯНШАЛГ[...]

Буряад арадаймнай удха түгэлдэр, уян хурса таабаринууд болбол ухаан бодолоймнай угалза хээнүүд, алтан мэргэн һаба, һудалнуудынь мүн лэ. Таабаринууд элдэб юумэнүүдэй үнгэ дүрсые, шанар шэнжые тон тобшохоноор, уран сэсэн ухаанай хүсөөр харуулжа шададагаараа үбгэд хүгшэдэйшье, үхибүүд багашуулайшье дунда дэлгэрэнгы, хүндэтэй юм. Таабари хэлсэе гэхэдэ, гэдэргээ татагалзаха хүнүүд сохом байхагүй, харин «зай» гээд, бэеэ зэһэшэдэгүүд олоор дайралдахань дамжаггүй. Таабари хэлсэжэ байхада һонин даа. Теэд диилдээд, булигдаад, өөрынгөө гү, али өөһэдыгөө иимэ хямда сэгнээр худалдуулжа байхада ямархан байдаг ааб:

«Аяга талхаар, адха оройһоор, шэмхэ сайгаар, шаража эдихэ мяхаар, оёоргүй хүнэгөөр, ооһоргүй туламаар, эшэгүй һүхөөр, эригүй хутагаар, һэтэрхэй зүүгээр, жэбэтэй хайшаар...».

Яһала һайн сэнгээр худалдагдаба гээшэбди. Сүлдэрхэй хурдан ухаатай, шобто харама нюдэтэй байгаа һаа, иигэжэ худалдуулагдахагүй байһанаа һайн мэдэнэбди, теэд таабариин орон руу аяншалжа бирахагүй хадаа яахабши...

Боролгон хара нэгэ үдэр бэлэй. Гэнтэ, орой хүлеэгдэнгүй, арха барха хара үүлэнүүд тэнгэриин баруун хаяагаар, аяар тэрэ Булган талын саада захын абар табар модотой малаан халзан хадануудай дээхэнүүр бии болоод, амиды юумэндэл иишэ тиишээ һүндэлдэнэ, хахарна, бутарна, тииһээр бүри лүнхын харлапаар, шуумар түргэнөөр бөөгнэрһөөр, нэрэ һурагүй наашаа дабшажа захалба. Тиижэ байтараа гэнтэ хоёр бархагар үүлэнүүдэй хоорондоһоо сагаан гал зурагас гээд, шэхэ дүлиирмэ абяатайгаар холисолдон газар доһолшобо. Һүүлээрнь хёрбоһоной униэр гуташахадал гэбэ. Үбһэнһөө бусажа ябаһан үхибүүд «ай» гэлдэжэ, байгаалиин энэ һүртэ үзэгдэл тухайда таабари хэлсэжэ ябаа һэн:

«Атан тэмээн ангас гэбэ,
Аргамжын үзүүр ялас
гэбэ».

Энэ таабариин тайлбариие үхибүүдэй нюдэн дээрэ байгаали өөрөө тайлбарилжа үгэбэл даа.

Хабарай үе һэн. Дүрбэдэхи классай һурагшад таабаринуудые хэшээлдээ гаража байба. Байгаалиин үзэгдэлнүүд, ажал хүдэлмэри, мүн гэрэй ба зэрлиг амитад тухай таабаринууд олоор таагдаба. Хүнэй бэеын хубинууд тухай таабаринууд үхибүүдтэ тон эли, дүтэшье байба: «Аяга соо алаг булаг», «Хадын хажууда жалжагы гутал», «Хуһан хорёо соо хула морин жороолоо».

Хэн ямар таабари мэдэхэб? Тэрээнээ мүнөө чүхэдэйнгөө урда хэлэжэ үгэхэ гэһэн даабари багшань үгэбэ. Үхибүүд удаахан дуугай һуубад. Бэе бэеэшье харалсаад абана. Хаана, хэзээ, хэнһээ ямар таабари дуулаһан, шагнаһанаа ой ухаан соогоо оруулжа ядажа байна хэбэртэй. Буряад хэлэ болон литературын кабинедэй гурбан зэргэшээ партануудай эгээ зүүн талын хоёрдохи партада һуудаг, монсогор шарахан тархитай, саб гэмэ хүдэлсэтэй Дондог хүбүүн иишэ тиишээ нүхэдөө харасагаагаад, зүрхэлжэ гараа үргэжэрхибэ. Ондоо хэншье гараа үргөөгүй байба. Таабари эгээ түрүүшээр һанажархиһан Дондог тээшээ «Энэмнай ямархан таабари хэлэжэрхинэ ааб?» гэһэндэл булта зэргэ хараадхинад. Дондог нэгэ бага зүрхэсэнгээр бодоод, баһал иишэ тиишээ харaашалһанай һүүлдэ:

«Хоёр ламанар
Халзан духаараа
мүргэлдэбэ»,

— гэжэрхибэ. Класс соо дарьяса энеэлдэшэбэд. Таабариин тайлбариие тиимэ бэлээр тааха хүнэй үгы байхада, Дондогнай:

— Альга ташаха, — гэжэ тайлбариниень өөрөө хэлэжэ үгөө һэн. Энэ таабариин гол удхые һурагшад ойлгоходоо. «Нээрээшье тиимэ, тиимэ лөө» гэлдэнэд.

Таабаринуудай алтан уута, шэргэшэгүй булагуудынь гэжэ тоологдодог үбгэд, хүгшэдһөө хаана, хэзээ түрэһыень һуража, бэшэжэ абаад, тэдэнэй мэдэхэ таабари, оньһон үгэнүүдые, онтохонуудые яаралгүйхэнөөр бэшэжэ абаха даабари һурагшад багшаһаа абаба.

Үдэр хоногууд һубарин үнгэржэл байба. Дүрбэдэхи классай һурагшад бэшэжэ абаһан таабаринуудаа багшадаа тушаажа захалба. Тэдэнэй таниха мэдэхэ, дүтэ наагуур һуудаг үбгэд хүгшэдтэ ошожо, ямар даабаритай байһанаа хөөрэжэ үгэхэдэнь, тэдэнэр аргагүй дуратайгаар үгтадаг байгаа.

Хэдэхэн хоногой туршада зуу гаран таабаринуудые, хэдэн дуунуудые суглуулжа, һурагшад тон ехээр баярлабад. Эгээ олон таабаринуудые суглуулһан Бадмацыренов Үлзытэ магтуулһандаа, шад улаан болошоод, «үшөө олоор суглуулхаб» гэжэ досоогоо сэдьхэжэ байгаа бэлэй.

Үлзытын суглуулһан хорин дүрбэн таабари! Хуушанай дуунуудай хорин табан мүрнүүд! Эдэ таабари-дуунуудые жаран долоон наһатай, Яруунын аймагай Хангир гэжэ нютагта түрэһэн, тэндээ ургажа ехэ болоһон. Будын Сэрэн-Дулма гэжэ хүгшэнһөө Үлзытэ бэшэжэ абаба. Сэрэн-Дулма хүгшэн Үлзытын зэргэ бага балшар ябахадаа ехэшүүлэй дуу, дуулахые, таабари, оньһон үгэнүүдые хөөрэлдэхые анхаралтайгаар шагнадаг байгаа. Жаран долоо наһа хүрэтэрөө тэдээнээ ухаан бодолдоо хадагалжа ябаа хаям. Үлзытын суглуулһан таабаринууд удхынгаа, уран нугалбаринингаа талаар онсо илгардаг юм.

Шара шубуун тухай таабари соонь иигэжэ хэлэгдэнэ:

«Бүүр-бүүр дуутай,
Бүдэн торгон дэгэлтэй.
Гал шара нюдэтэй.
Гансаараа ябадаг
заяатай».

Шара шубуун үнэхөөрөө бүүр-бүүр дуугардаг, бүдэн торгон шэнги үдэтэй, гал шара нюдэтэй, ори гансаараа ябадаг хуби заяатай шубуун бэшэ аал?!

«Баруун оронһоо ерэһэн
Бар эреэн дэгэлтэй,
Багша бумба тархитай»,—

гэхэдээ, бүбөөлжэн тухай тон тобшохоноор хэлээд үгэнэ.

«Хонгёо модон хонолготой,
Хоёр сумаа хүнэһэтэй,
Хара хурьган
Майлар-майлар гэнэ».
(Үлгытэй үхибүүн).
Үглөө бүри
Үлэн буга дуудана
(сай нюдэхэ).

«Айл бүхэндэ тэбхэ сай» гэхэдээ, айл бүхэндэ заатагүй хэрэгтэй байдаг тогооной барюул тухай хэлэнэ гэжэ тухайлнабди.

Гол мүрэн, галууд, турлаагууд тухай, һара, наран, үүлэн тухайда, загаһан, суурга, бэхэ, гууриһан тухайда һонирхолтой таабаринуудые Лхамажапова Таня суглуулба.

Шабараар бариһан гэртэй,
Шарабтар улаан
үбсүүтэй,
Хонгор зулгы аашатай.
Хорхой, илааһан эдеэтэй.
(Хараасгай).
Элжэгэн жороохон.
Таб таляахан,
Ташаа сагаахан.
(Шаазгай).
Морин бэшэ аад, гүйнэм.
Могой бэшэ аад, хотирном.
(Гол мүрэн).

Класстаа эгээ түрүүлэн таабари һанаһан, тиигээд магтуулһан Дондок хүбүүмнай гэртээ ошожо, далан таба наһатай Дулма Холхоевна Сандановаһаа олохон таабаринуудые бэшэжэ абаад ерээ. Хэр урдаһаа наашаа оролдожо, хүсэжэ олоһон, хүнүүдэй амин голоо абаралгадань хани нүхэр болоолсожо ерэһэн, байгаалиин үшөө нэгэ һүртэ юумэн болохо улаан гал далан таба[...] тай Дулма хүгшэн Д[...] хөөрэжэ үгөө.

Урдаһаань бариха[...]
до[...]
Хойноһоонь бариха[...]
но[...]
(Гал ба хабша[...])
Улаахан хүбүүн ула[...]
нэхэжэ о[...]
Орон нютагаа буса[...]
(О[...])
Хүхэхэн хүбүүн х[...]
нэхэжэ ошоод ер[...]
(Шандар[...])
Хадын халиб,
Хартаганаанай жэм[...]
Баруун газарай
Балта!
(Хэтэ, уула, са[...])

Таабаринууд, та[...] нууд... ухаан бодолой[...] зугаагай уран гоё бү[...] нүүд, угалза хээнүүд[...] зонноймнай ажабайдал[...] мүндэлэн гараһан, хэр[...] хадагалжа, хямгадажа[...] һан нэгэ ехэ баялигнай[...] тарай наадан тухайда[...] уран гоёор, сэсэн мэр[...] хэн поэт, хэн уран[...] шон бэшэжэ шадаа юм[...] асуубалнай, харюу[...] тиимэ бэлэн бэшэл[...] Харин шатар тухайда[...] таабариин бии байһ[...] дэхэ хүнүүд олоороо[...] дажа болохо.

Уулагүй тэгшэ газ[...]
Уһагүй хуурай тала[...]
Хоёр гүрэнэй сэрэг[...]
Хоорондоо дайлалда[...]
Алалдаан, буудалда[...]
болоб[...]
Адхарһан шуһан
харагдаб[...]

Зүб лэ даа, гансал[...] наадалганай үедэ[...] болобошье, адхарһан[...] байдаггүй бшуу.

Таабаринуудай орон[...] руу айлшалгамнай ту[...] хүрэжэ ерэбэ. Үхибүүд[...] баринуудые олоор м[...] хадуужа ябаа һаамнай[...] байдалнай ондоогоор, [...] дүтөөр, гүн гүнзэгыгөө[...] дагдахал!

С. БАНЗАРАКЦА[...]
Яруунын ай[...]
Эгэтын-Адагай ду[...]
һургуулиин ба[...]

Байгал-Амарай түмэр зам
Бар тайгые һэтэлэн,
Сибирь ороной үбсүүн
дээгүүр
Сэхэ шугамдал зурыхань.
Арбан табан модо
Аранга ехэ тоннель
Хадануудые сүмэ сохин,
Хангай дайдаар һунахань.
Баатар мэргэн
барилгашад
БАМ дээрэ ажаллана.
Хүсэтэ техникэ абьяастай
Хүбшые мүнөө доһолгоно.
Байгалай хойто эрьеэр
Бүтүү хүбшын захаар
Шэрэм харгы зурыжа,
Шэжэм утаһань
шэнхинэхэнь.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ
фотоэтюд.

АРХИИН АРБАН ГУРБАН ЖОЛОО

1.

Нэжээдые барина гэлсэнэ
гүт
Нэгэхэн наһа наһалхалбн.
Нэтэрээд ябана гэлсэнэ
гүт?
Нэгэхэн солхооб
бадарлаагүйб.

2.

Мотоорни хуушан бэшэл
юм,
Мухарюулнаб даа
машинаяа.
Муухайл бэшэ юм
бензимни,
Му . . . .

3.

Ами абиха дурамгүйл,
Абарыт намаяа, доктор!
Архи, тамхи хэзээдэшье
Амандааш хэхэеэ
болёолби...

Т. ЦЫРЕНОВАГАЙ
зураг.
Шүлэгыень
Ц. ДОНДОГОЙ зохёобо.

Шог

ТОО БОДОЛГО

Тоо бодолгын бюрогой хүдэлмэрилэгшэ Терпеливинэй стол дээрэ элдэб дэбтэрнүүд, номууд, журналнууд обоолордонхой. Тоо бодолгын багахан машинкашье эндэ бии.

— Одоошье ажалаа хэжэ эхилбэ ха юм, — гэжэ бюрогой дарга тэрэниие хараад һанаба. Тиихэ зуураа Терпеливинэй стол дээрэ байһан номуудые хараад абаба. Ажал хүдэлмэридэнь, тоо бодолгодо хэрэгтэй номуудай дунда «Буугай һомоной ниидэлгэ» гэһэн ном байба. Буугай һомон бюрогой хүдэлмэридэ хабаатай бэшэ һэн, тиимэһээ тэрэ ехэтэ һонирхон, Терпеливинэй хэһэн хүдэлмэри хараба. Тэрэнь гартаа логарифмическэ шугам баряад, ехэл ханамжатайгаар ямаршьеб юумэ бодон, нэгэ таблица дээрэ тэмдэглэжэ байба. Даргынгаа хажуудань ерэһые мэдэхэдээ, Терпеливин хэлэбэ:

— Пал Саныч, харагты, энэ нэгэдэхи кварталда тудаһан тоонууд. Эдэнэй дайралдасыень шалгажа үзөөд, тудажа болохо тоонуудые гаргаха гэжэ оролдожо байнаб. Арбанда хоёр тоонь тудаа, хориндо—нэгэниинь. Мүнөө гушанайхидань бэлдэжэ һуунаб.

— Хаял даа саашань! Яагаад тааруулба гээшэбши,— гэжэ дарганъ хэлэбэ.

— Үгы, үнэхөөрөө, энээндэ хүнэй ухаан хүрэхэгүй гэжэ гү? Бодоод, тоолоод, шэнжээд үзөел. Эгээ түрүүн эхилэгшэдые хэншье ойлгошогүй гэжэ Терпеливин харюусаба.

— Зай, туршыш даа, — гэжэ даргань зөөлэрэн хэлэбэ,—магад тудажашье болохо аалам. Дуулгаарай. Туһалагшад гү, али «ЭВМ» хэрэгтэй һаань, хэлээрэй.

Хахад час болоһон хойно бюрогой бүхы хүдэлмэрилэгшэд энэ хэрэгтэ хабаадалсажа эхилбэд. Тэдэнэр «Спортлотогой» удаадахи тиражай тоонуудые таахаар оролдоно.

В. ЧЕРНЫХ.

Онтохон

МЭХЭТЭЙ ШАНДАГАН

Нэгэтэ шандаган айлай обиндо орожо, һүрилөөтэй талхандань байрлаха гэжэ шиидэбэ ха. Долоотой Дондог тэрэниие нюдэлөөд, энээн тухайда эсэгэдээ хэлэбэ. «Яагаашье һаань тэрэ шандага барижа, гүйжэ арилхагүйнь тулада һайса уяад байгаарай. Галаа түлихөө бү мартаарай. Ажалһаа ерээд, энээхэниие борлуулжа эдихэбди», гэжэ эсэгэнь хүбүүндээ захиба...

Хүбүүн галаа түлижэрхёод, аргал суглуулхаяа ошобо. Энэ үедэ уяатай шандаганда шоно маряаһаар ерэжэ, «би шамайе эдихэм», гэжэ хэлээд, шүдэ амаяа ирзаганаулба. Шандаган шоноһоо ехэтэ айгаашье һаа, хялар нюдөөрөө урдаһаань хаража хаража, иигэжэ хэлэбэ: «Шоно ахай, хайрлыт, хэшээгыт, нэгэ заа хүлеэгыт! Айлай хүбүүн мяха асархаа ошоо. Галаа түлижэ байгаарай гэжэ захяа һэн».

Шоно досоогоо бүтүүхэнээр баярлажа, «энээхэн ахир муухай шандага зулгаажа байнхаар, хүбүүнэй асарһан мяха эдеэшэнь һураггүй дээрэ хаш даа», гэжэ бүтүүхэн сэдьхэбэ. Тиигэжэ галынь удхалсажа, шандагантай хөөрэлдэжэ захалба ха. Шандаган бүришье үлүүсэ зоригжоод, шонодо иигэжэ хэлэбэ: «Айлай хүбүүн мяха миил үгэдэггүй юм. Гансал уяанда байһан амитадые тарган мяхаар тэжээдэг шуу. Хэрбээ тарган мяханда дуратай юм һаа, намайе уяанһаа табяад, өөрөө һууха болоо гүбши». Шоно үнэншөөд, шандаганай уялаа тайлажа, өөрөө уяандаа һуубал даа. Уданшьегүй хүбүүнэй бусажа ерэхэдэ, хялар шандаганай орондо гуринха шоно уяанда һуужа байба ха.

Ажалһаа ерэһэн эсэгэнь шоные буудажа алаад, хүбүүндээ шоно захатай дэгэл оёулжа үгэһэн гэхэ.

Тиигэжэ шоноһоо үһөөгөө абаһан шандаган тэрэ гэһэнһээ хойшо айлай обингой хажуугаар эрьелдэхээ болёо.

Д. МУНКОЕВ.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 11.20 — «Үнинэй хуушан онтохон» — үхибүүдтэ зорюулагдаһан фильм.

«Орбита». 13.05 — Шэнэ һонин. 13.10 — **Үнгэтэ.** «Ку-ка-ре-ку» мультфильм. 13.20 — «Элүүр энхэ байлга» — гэжэ программын почто. 13.50 — **Үнгэтэ.** Амитадай аймаг. 14.50 — **Үнгэтэ.** «Соведүүдэй ороной үхибүүд», «Шинии үглөө, Москва» гэжэ телевизионно документальна фильмын премьерэ. 16.00 — «Правда» газетын политическэ шэнжэлэгшэ Ю. А. Жуков телевизор харагшадай асуудалнуудта харюусаха. 16.45 — **Үнгэтэ.** Москвагай Станиславскиин, А. Сент-Экзюпериин нэрэмжэтэ драмын театрай фильм-зүжэгэй премьерэ. «Хаанай хүбүүхэн» 13.50 — 19.00 — Техническэ забсарлаан. 19.00 — — «Время» — шэнэ һонинной программа. 19.3[...] Спортын программа: 1. [...]родкигаар СССР-эй чем[...]нат. Челябинскһаа да[...]га. 2. **Үнгэтэ.** Шатараар[...] хэйн түрүү һуури [...] түлөө мүрысөөн.

19.55 — «Пекин на [...]тическом бездорожь[...]» телевизионно докумен[...] фильмын премьерэ. [...] — Киногой һонин. 22.[...] **Үнгэтэ.** «Спортлото[...]» тираж. 22.30 — **Ү[...]** «Опереттэдэ дуратай[...]да». 23.25 — **Үнгэтэ.** «[...]кийска искусство». «Б[...]риин газар нютагуудай [...] культура». 24.00 — «[...]мя» — шэнэ һонинно[...]грамма.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАМ[...]

Улаан-Үдэ. 16.45 — [...]следники военной до[...] уран һайханай фильм. [...] — Буряадай телеви[...] ба радиогой арадай ин[...]ментнүүдэй оркестрэй [...]церт.

Редакторай орл[...]
М. Н. НИМАЕВ.

 Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н-00559. Заказ № [...]